

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇEVRE SAĞLIĞI DİSİPLİNLERARASI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK HAKLARINA SAHİP OLMAYAN
FUTBOL HAKEMLERİ VE GÖZLEMCİLERİNİN
KAZALAR/YARALANMALAR YÖNÜNDEN DURUMLARININ
DEĞERLENDİRİLMESİ

TEVFİK FİKRET KOCA
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Sevil ÖZCAN

AYDIN-2022

KABUL VE ONAY SAYFASI

T.C. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çevre Sağlığı (Multidisipliner) Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı çerçevesinde Tefik Fikret KOCA tarafından hazırlanan “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Haklarına Sahip Olmayan Futbol Hakemleri ve Gözlemcilerinin Kazalar/Yaralanmalar Yönünden Durumlarının Değerlendirilmesi” başlıklı tez, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 11/11/2022

Üye (T. D.): Dr. Öğr. Üyesi Sevil ÖZCAN Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Abdurrahman KIRTEPE Fırat Üniversitesi

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖNER Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

ONAY

Bu tez Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun görülmüş ve Sağlık Bilimleri Enstitüsünün tarih vesayılı oturumunda alınan nolu Yönetim Kurulu kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Süleyman AYPAK

Enstitü Müdür V.

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans tez çalışmamla ilgili yardım ve hoşgörüsünü esirgemeyen Tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sevil ÖZCAN'a çok teşekkür ederim. Ayrıca tez savunma jürisinde yer alan Doç. Dr. Abdurrahman KIRTEPE ve Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖNER' e katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	i
TEŞEKKÜR	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Çevre	5
2.2. Çevre Sağlığı.....	5
2.3. Spor	8
2.3.1. Futbol.....	8
2.3.1.1 Futbolda Sportmenlik	9
2.3.1.2. Sportmenlik Dışı Davranışlar.....	9
2.3.2. Hakem.....	10
2.3.2.1. Futbol Hakemliği.....	10
2.3.2.1.1. Futbol Hakemlerinin Kararları, Yetki ve Görevleri	11
2.3.3. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Genel Tanımı ve Önemi	13
2.3.3.1. İş Kazaları	15
2.3.3.2. Küreselleşme, İş Kazaları ve Meslek Hastalıklarında Görülen Artış.....	16
2.3.4. Türkiye’de Futbol Hakemlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği	17
2.4. Konuya İlişkin Yapılmış Olan Çalışmalar	18
3. GEREÇ VE YÖNTEM	22
3.1. Evren ve Örneklem	24
3.2. Veri Toplama Araçları.....	25
3.3. Araştırmanın Metodu	26
4. BULGULAR.....	27
5. TARTIŞMA.....	43

6. SONUÇ VE ÖNERİLER	46
6.1. Sonuç.....	46
6.2. Öneriler.....	47
KAYNAKLAR.....	48
EKLER.....	58
Ek 1. Etik Kurul Onayı.....	58
BİLİMSEL ETİK BEYANI	59
ÖZ GEÇMİŞ.....	60

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

AH	: Aday Hakem
AKH	: A Klasman Hakemi
AKYH	: A Klasman Yardımcı Hakemi
BH	: Bölgesel Hakem
BHK	: Bölgesel Hakem Kurulu
BKH	: B Klasman Hakemi
BKYH	: B Klasman Yardımcı Hakemi
BTGM	: Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü
BYH	: Bölgesel Yardımcı Hakem
CKH	: C Klasman Hakemi
CKYH	: C Klasman Yardımcı Hakemi
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
FIFA	: Federation Internationale de Football Association
FIFA H	: FIFA Hakemi
FIFA KH	: FIFA Kadın Hakemi
FIFA KYH	: FIFA Kadın Yardımcı Hakem
FIFA YH	: FIFA Yardımcı Hakemi
GSGM	: Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü
İH	: İl Hakemi
İHK	: İl Hakem Kurulu
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
İSG	: İş sağlığı ve güvenliği
KKH	: Kadın Klasman Hakemi
KKYH	: Kadın Klasman Yardımcı Hakemi
MHK	: Merkez Hakem Kurulu
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SSGSSK	: Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
SLH	: Süper Lig Hakemi
SLYH	: Süper Lig Yardımcı Hakemi
SSYB	: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı

TFF : Türkiye Futbol Federasyonu
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
UEFA : Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
WHO : World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

ŞEKİLLER DİZİNİ

Görsel 2.1. Açık unutulmuş çukura düşen hakem	20
Görsel 4.1. Maçtan Dönen hakemlerin Kaza haber görseli	29
Görsel 4.2. Takla atan araçtan maça giden hakemlere ilişkin haber görseli	29
Görsel 4.3. Trafik kazası sonrası hastaneye kaldırılan hakem ekibi haber görseli	30
Görsel 4.4. Trafik kazası sonrası hayatını kaybeden hakem ile ilgili haber görseli	30
Görsel 4.5. Maç sonrası başı yarılan hakeme ait haber görseli	31
Görsel 4.6. Maça giderken trafik kazası geçiren hakemlere ait haber görseli	31
Görsel 4.7. Müsabaka esnasında sakatlanan hakeme ait haber görseli	32
Görsel 4.8. Müsabaka esnasında hakeme yumruklu saldırı haber görseli	32
Görsel 4.9. Müsabaka esnasında hakeme saldırı haber görseli	33
Görsel 4.10. Atletik testte sakatlanan hakemler ile ilgili haber görseli	33
Görsel 4.11. Müsabakanın Hakemi sakatlandı yerini yardımcı hakem aldı haber görseli	34
Görsel 4.12. Sakatlanan Hakem yerini 4. hakeme bıraktı haber görseli	34
Görsel 4.13. Süperlig maçında sakatlanan yardımcı hakem yerini AVAR hakemine bıraktı haber görseli	35
Görsel 4.14. Edirne’de Futbol maçında kavga hakemler yaralandı haberi	35
Görsel 4.15. Müsabakada sakatlanan süperlig hakemi yerine 4. Hakem görev aldı	36
Görsel 4.16. Maçın Hakem üçlüsü verdikleri kararları beğenmedikleri gerekçesiyle darp edildi	36
Görsel 4.17. Maçın Hakemini darp eden oyunculara 15’er maç ceza verildi	37
Görsel 4.18. Hakemler Darp Edildi	37
Görsel 4.19. Aydınli hakemin yaşadığı trafik kazasına ilişkin haber	38

Görsel 4.20. Ordu'da Maça Giden Hakemler Kaza yaptı 4 yaralı	38
Görsel 4.21. Hakem teknik ekip, futbolcular ve taraftarları tarafından darp edildi	39
Görsel 4.22. Hakeme tekme ve yumruklu saldırı	39
Görsel 4.23. Maçın hakemine tekme tokat saldırı	40
Görsel 4.24. Hakeme uçan tekme	40
Görsel 4.25. Hakeme kafa atan oyuncunun sözleşmesi feshedildi	41
Görsel 4.26. Hakeme çöp kovası fırlatan oyuncu	41
Görsel 4.27. Bir Taraftarın sahadaki futbolcu ve hakeme sapanla taş atarken görüntüsü	42
Görsel 4.28. Hakeme yumruk atan oyuncu karakola götürüldü	42

TABLolar DİZİNİ

Tablo 3.1. İnternet Arama Motoru Sonuçları.....	25
Tablo 4.1. Son on yılda futbol hakem ve gözlemcilerinin karşılaştıkları kaza çeşitleri ve nedenlerine dair haber sayıları.....	28
Tablo 4.2. Son on yılda futbol hakem ve gözlemcilerinin karşılaştıkları kazalarda etkilenen kişi sayıları	28

ÖZET

TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK HAKLARINA SAHİP OLMAYAN FUTBOL HAKEMLERİ VE GÖZLEMCİLERİNİN KAZALAR/YARALANMALAR YÖNÜNDEN DURUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Koca Tefvik Fikret, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çevre Sağlığı Yüksek Lisans Programı Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2022.

Amaç: Bu çalışmada 2012-2022 yılları arasında kayıt altına alınmış hakem ve gözlemcilerin çevresel faktörlere bağlı karşılaştıkları kaza, yaralanma, ölüm, gibi sağlık sorunlarına ilişkin verilerin ortaya konması amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Nitel araştırma desenlerinden, doküman analizi yöntemi kullanılan bu çalışmada futbol hakemlerinin ve gözlemcilerinin karşılaştıkları kaza, yaralanma, ölüm, vb. durumlara ilişkin veriler, Yazılı medya, Görsel medya, TÜİK verileri, TFF verileri taranarak derlenmiştir ve veriler rapor halinde sunulmuştur.

Bulgular: Bu tez çalışması için, internet arama motorlarında belirli anahtar kelimeler kullanılarak ulaşılan veriler ışığında son 10 yıldaki haberlere odaklanılmış ve 28 farklı konuda gazete haberi incelenerek konuyla ilişkili olanlara çalışmada yer verilmiştir. Bu haberlerden 2 tanesi ölümlü, 26 tanesi ise yaralanma – sakatlanma ile sonuçlanmıştır ve 7 tanesi trafik kazası, 14 tanesi şiddet içeren fiziksel müdahaleler / saldırılar (sporda şiddet), 7 tanesi de spor yaralanmaları ve görev yapılan ortamların fiziksel koşullarına bağlı karşılaşılan yaralanmalardır.

Sonuç: Bu çalışmada, incelenen haberlere göre ülkemizde hakem yaralanmalarında maçlara gidiş ve dönüş sırasındaki trafik kazaların başı çektiği saptanmıştır. Bunu müsabaka esnasında futbolcular ve taraftarlarca uygulanan tepkilerden kaynaklı şiddet eylemlerine bağlı yaralanmalar takip etmektedir. Ulaşılan bir başka sonuç ise bu gibi durumlarda hakemleri koruyabilecek bir iş güvencesi bulunmaması ve hakemlerin yaşanan sağlık problemleriyle kendi başlarına mücadele etmekte olduklarıdır.

Anahtar sözcükler: Hakemlerde kaza, hakemlerde yaralanma, hakemlerin çevre sağlığı sorunları, hakemlerin sosyal güvenlik hakları

ABSTRACT

ASSESSMENT OF THE SITUATION OF FOOTBALL REFEREES AND OBSERVERS WHO DO NOT HAVE SOCIAL SECURITY RIGHTS IN TURKEY IN TERMS OF ACCIDENTS/INJURIES

KOCA Tevfik Fikret, Aydın Adnan Menderes University Graduate School of Health Sciences Environmental Health Graduate Program Thesis, Aydın, 2022.

Purpose: In this study, it is aimed to reveal the data related to health problems such as accidents, injuries, deaths, which the referees and observers registered between the years 2012-2022 encountered due to environmental factors.

Materials and Methods: In this study, which is one of the qualitative research designs, document analysis method was used. Data related to the situations, Written media, Visual media, TUIK data, TFF data were compiled by scanning and the data were presented as a report.

Findings: For this thesis, in the light of the data obtained by using certain keywords in internet search engines, the news of the last 10 years has been focused, and newspaper news on 28 different topics has been examined and the ones related to the subject have been included in the study. 2 of these news resulted in death, 26 of them resulted in injuries and injuries, 7 of them were traffic accidents, 14 of them were violent physical interventions / attacks (violence in sports), 7 of them were sports injuries and injuries due to the physical conditions of the working environments.

Conclusion: In this study, according to the news examined, it was determined that traffic accidents leading to and from the matches in referee injuries in our country. This is followed by injuries due to acts of violence caused by the reactions of the players and fans during the match. Another conclusion reached is that there is no job security that can protect the referees in such cases and that the referees are struggling with the health problems experienced on their own.

Keywords: Accident in referees, injury in referees, environmental health problems of referees, social security rights of referees

1. GİRİŞ

Spor, daha öncesinde kararlaştırılmış kurallar çerçevesinde araçlı veya araçsız, bireysel ya da gruplar halinde, boş vaktini veya tüm vaktini alacak şekilde mesleği olarak yaptığı, sosyalleştiren, ruh ve fiziği geliştiren rekabetçi, dayanışmacı ve kültürel bir kavramdır (Batmaz ve diğerleri, 2013). Dünyada en çok takip edilen ve seyirci kitlesine sahip olan popüler spor dallarından birisi olan Futbol ise bazı insanlar için bir yaşam biçimi, bazıları için hayatın anlamı bazıları için ise hayatın amacı haline gelmiştir. Dünyadaki en geniş izleyiciye sahip olan futbol, bilinçli olarak takip edildiğinde oldukça keyif alınabilecek fakat bu bilinç olmaksızın izlendiğinde ise çeşitli problemlere neden olabilecek bir spor dalıdır (Babacan, 1991). Cantez (2021) çalışmasında seyirci saldırganlığını etkileyen en önemli faktörün futbol seyircisi olduğunu, bunun da hakemlerin karşılaşmalarda ya da sonrasında taraftarların ve oyuncuların müdahil olduğu olaylardan kaynaklandığını bildirmiştir.

Futbol, rahat temin edilebilen malzemelerle neredeyse her alanda oynanabilen, basit bir spor dalıdır. Gifford (2006)'a göre, her yaş, cinsiyet ve yeterlilikteki bireylerin, rahatlıkla bu oyunu oynayabilmesi, futbolu bu denli sevilen hale getirmektedir. Dolayısıyla bu özelliklere sahip oluşu futbola gün geçtikçe yeni oyuncular ve izleyiciler kazandırabilmiştir.

Birçok insan için oldukça önemli olan bu spor dalı büyük ilgi ve büyük bir dikkatle takip edilmektedir. Bu spor dalında belirlenen kuralların müsabakalarda uygulanması ve kurallar çerçevesinde karar verme yetkisine sahip olan kişiler hakemlerdir. Hakem, bir karışıklık ya da uyuşmazlığı çözmek için konuyla ilgili olan tarafların seçtiği kişidir. Spor bağlamında ise hakem, daha öncesinde kararlaştırılan kurallara göre karşılaşmayı yöneten, kurallara uygun davranışlarda bulunmayanları cezalandıran, müsabaka neticesini belirlemek üzere yetkilendirilen kişilerdir (Durna, 1997). Futbol müsabakalarının en iyi ve doğru bir şekilde yönetilmesi hem futbol takımları hem de seyirciler açısından oldukça önem taşımaktadır. Müsabakalarda hakemlerin verecek olduğu tüm kararlar müsabakanın kaderini değiştirebilecek olup bir takımın galip gelmesi ya da mağlup olmasına da sebep olabilmektedir. Bu durum, futbol hakemlerinden beklenen performansın gösterilebilmesi için fiziksel ve psikolojik yönden güçlü olmalarının yanısıra üst seviyede futbol oyun kuralları bilgisine sahip olmaları gerekliliğini de gösterir (Cel, 1994).

Futbol hakemlerinin müsabaka alanı içinde gösterecekleri başarıya etki eden birçok etken bulunmaktadır (Zorba ve diğerler, 2016). Bunlar arasında; futbol oyun kuralları bilgisi,

müsabakayı tamamlayabilecek atletik yapı, atletik performans, yöneticilik kabiliyeti ve takım çalışması uyumu yer almaktadır. Bu mezziyetlerin tümünün bir araya gelmesi durumunda hakemlerin başarıyı yakalaması mümkün olacaktır. Ancak bu etkenler hakemlerin performanslarını etkileyen görünen etkenlerdir. Bu etkenlerin yanı sıra hakemlerin ruhsal ve sosyal yönden kendilerini daha iyi ve güvende hissetmelerini sağlayacak adımların da atılması oldukça önemlidir.

Futbol hakemlerinin görevleri, ilgili futbol federasyonu ya da hakem kurulları tarafından yapılan müsabaka görevlendirmeleri ile başlamaktadır. Bu görevlendirmeler müsabaka öncesi hakem atamaları yapılarak hakemlere tebliğ edilmektedir. Yapılan tebliğlerin hakemler ve gözlemciler tarafından alınması ile birlikte maçın hakemi tarafından seyahat programı oluşturulmaktadır. Müsabakaya yapılan seyahat esnasında oluşabilecek kazalardan dolayı görevlendirilen hakemler ve gözlemcilerde meydana gelebilecek yaralanmalar, sakatlıklar ya da ölümlerin olması durumunda görevli hakemlerin ve gözlemcilerin herhangi bir sosyal güvenceleri ve sigortalılık hakları bulunmamaktadır.

Günümüz futbolun oldukça hızlı ve ilgi çekici olması nedeniyle bazı durumlarda müsabakada yer alan oyuncular, yöneticiler, müsabaka görevlileri ya da seyirciler müsabakaların gidişatına ve sonuçlarına göre çeşitli tepkiler gösterebilmektedirler. Özellikle hakemlere yapılan fiziki saldırılar ve psikolojik baskı hakemin oyunun kontrolünü kaybetmesine, maça konsantre olamamasına hatta sağlık problemleri yaşamasına kadar birçok sonuç ortaya çıkarmaktadır. Futbol müsabakalarında görülen sportmenlik dışı davranışların en çok taraftarlardan daha sonra oyunculardan ve teknik ekipten kaynaklanmakta olduğu ve sportmenliğe aykırı bu davranışlara en çok hakemlerin sonrasında oyuncuların maruz kaldığı görülmektedir (Gürpınar ve Güven, 2011). Çünkü müsabaka boyunca hakemlerin vermiş olduğu kararlar bir tarafın lehine olurken diğer tarafın da aleyhine olmaktadır. Bu da hakemin vermiş olduğu kararlara tepkiler doğurmaktadır. Bu tepkiler bazen aşırıya kaçabilmekte ve hakemlere karşı fiili eylemlere dönüşebilmektedir. Bunun yanı sıra müsabaka esnasında ya da müsabaka sonunda oluşabilecek toplumsal olaylar meydana gelmektedir. Oluşabilecek bu tarz olaylarda ve fiili eylemlerde hakemlerin darp edilmesi söz konusu olup bu tip durumlarda gerekli güvenlik tedbirleri alınmıyor olması da olası tehlikelerin büyümesine ve hakemlerin can güvenliğinin tehlikeye girmesine sebep olmaktadır.

Tüm bireylerin sağlıklı yaşamak en temel ve insani hakkıdır. İş güvenliği hakkı ise sosyal devlet olmanın gerekliliklerinden olup, çalışanın vazgeçilmez en temel hakkıdır. (Süzek, 1985).

Anayasa'nın 56. maddesinde, "*Herkesin dengeli ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı vardır. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.*" (T.C. Anayasası). Çevre, canlı ve cansız varlıkların birbiriyle etkileşim içinde olduğu ortamı tanımlayan kavramdır. Çevre Sağlığı Uygulama Konuları ve Temel Çevre Sağlığı konularına yaklaşım; belirtilen konuların standartları, denetim- izleme metotları, önleme stratejileri ve politikaları üzerinde yoğunlaşmakta, böylelikle muhtemel sağlık etkileri engellenmeye ya da en az seviyeye indirilmesi çalışılmaktadır (Yurtseven,2014). Çevre sağlığı, belirtilen olumsuz faktörlerin kontrolünü hedefleyen bir bilim ve sanattır. Çevre sağlığının kapsamında hava, gıda, su kirliliğine sebep olan faktörler, radyasyon, hastalık vektörleri, kimyasal maddeler, güvensiz fiziksel çevre gibi konuların yanında, pek çok farklı konuyu ele alan bir bilim dalıdır. İnsan sağlığının çevresel faktörlerden etkilenebilmesi için bir dizi olayların oluşması gerekmektedir.

Günümüzde bile, çalışmanın savaştan üç kat daha tehlikeli olduğu, içki, uyuşturucu ya da savaflara kıyasla daha çok insanın ölümüne yol açtığı; savaflardan dolayı senede 650 bin insan ölürken, iş kazaları ve meslek hastalıkları nedeniyle her sene 2 milyon insanın hayatını kaybettiği ifade edilmektedir (Lloyd, Mitchinson, 2008). Dünyada, meslek hastalıklarından kaynaklanan durumların sayısı iş kazalarına kıyasla daha fazladır. Gelişmekte olan ülkelerde, yetersiz sağlık ve sosyal güvenlik hizmetleri sebebiyle meslek hastalıklarının birçoğu bildirilmemektedir. Dünyada iş kazalarının oranı % 44, meslek hastalıkları oranı % 56'dır. Bundan dolayı meslek hastalıklarının gelişmekte olan ülkeler için büyük bir tehdit ve araştırma alanı olması beklenmektedir. ILO'dan edinilen verilere göre, her sene 1.25 trilyon dolar iş kazalarından kaynaklanan problemlere harcanmaktadır. (İLO, 2007). Ülkemizde, iş kazalarından dolayı yalnızca sosyal güvenlik kaybının milyonlarca TL olduğu düşünülmektedir (SGK,2006). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2007 yılı Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla rakamlarına göre ise, Türkiye'deki iş kazalarının maliyeti yılda yaklaşık 35 milyar TL'dir (ÇSGB, 2009). Her ne kadar böylesine büyük rakamlar harcanıyor olsa da futbol hakem ve gözlemcileri gibi bazı meslek dalları sosyal güvenceden yoksundur ve meslekleri gereği çeşitli sağlık riskleriyle karşılaşma ihtimalleri de oldukça fazladır.

Alanyazın incelendiğinde araştırma evrenimizi oluşturan Futbol Hakem ve Gözlemcilerinin yaşadıkları kazalar ve/veya yaralanmalara ilişkin yapılmış çalışma bulunamamıştır. Mevcut çalışmaların örneklem grubumuz olan Hakem ve Gözlemcileri özelinde olmayıp sayıca da yetersiz olduğu saptanmıştır (Özgür ve diğerleri, 2011). Bu noktadan hareketle çalışmamızda iş kazası veya yaptığı mesleğe bağlı yaralanma, sakatlık gibi çevresel sorunlarla karşılaşma ihtimali yüksek olan futbol hakemlerinin durumları incelenerek ortaya konmaya çalışılmıştır. Futbol hakemleri ve gözlemcileri üzerine yapılan bu çalışmada, çalışan ve insan sağlığını doğrudan etkileyen sosyal, fiziksel ve ruhsal yönleri arasında olan çevre sağlığı etmenleri incelenmiş olup tespit edilen eksikliklere değinilerek çözüm ve öneriler sunulması üzerine literatür katkısı yapılması amaçlanmıştır. Bu amaçla, Türkiye’de görev yapan futbol hakemleri ve gözlemcilerinin son on yılda karşılaştıkları ve medyada yer almış olan kazalar/yaralanmalara ilişkin bilgiler taranarak veriler derlenmiştir.

Araştırmanın Soruları

Yapılan literatür taraması sonucunda, futbol hakemleri ve gözlemcilerinin karşılaştıkları çevresel sorunlar ve bunlara bağlı sosyal güvencelerinin olmaması nedeniyle yaşadıkları/yaşayabilecekleri sorunlara ilişkin ülkemizde bilimsel boyutta sorunun ele alınmadığı görülmüştür. Çalışmamızda ÇSGB’nin verilerinden ve TFF’ye ait veri ve istatistiksel bilgilerden ve özellikle spor basını ile yazılı ve görsel medyada yer alan haberler taranarak konunun çevre sağlığı ve sosyal güvenlik yönü aşağıdaki sorulara cevap aranarak ortaya konmaya çalışılmıştır.

1. Son on yılda spor (hakem ve gözlemci) camiasında meydana gelen kazaların çeşitleri nelerdir?
2. Son on yılda spor (hakem ve gözlemci) camiasında meydana gelen ve kayıt altına alınmış kaza sayısı kaçtır?
3. Bu kazalardan etkilenen hakem ve gözlemci sayısı kaçtır?
4. Ortaya çıkan kaza/yaralanma sonucunda ne tür mağduriyetler yaşanmıştır?
5. Maçlar esnasında hakemler ne tür psikolojik ve fiziksel şiddet unsurlarıyla karşılaşmaktadırlar?
6. Maçlar esnasında karşılaştıkları bu olumsuzluklara bağlı sonrasında neler yaşamaktadırlar?
7. Yaşanan kaza, yaralanma, maluliyet, işsizlik, ölüm, gibi durumlardan kendisi ve yakın çevresindekiler (bakmakla yükümlü olduğu kişiler) nasıl etkilenmektedir?

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Çevre

Çevre; insanlar ve diğer tüm canlıların yaşamları süresince birbirleriyle ilişkilerini sürdürdükleri ve etkileşim kurdukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamlardır (İbadullayeva ve diğerleri, 2019). Başka bir deyişle, yeryüzündeki ilk organizma ile birlikte var olan ortam, organizmanın bulunduğu ortam veya varoluş koşullarıdır. Sağlıklı bir yaşamı sürdürülmesi sağlıklı bir çevrenin olmasına bağlıdır. Çevrenin bozulması, bir ilişkiler sistemidir ve çevre problemlerinin meydana gelmesi genellikle doğal dengeyi bozan insan yapımı faktörlerden başlar. Zincirin halkalarında meydana gelen arızalar, insanın çevresiyle oluşturduğu doğal bir denge oluşturarak tüm zinciri etkiler, bu dengeyi bozar ve çevre sorunlarına neden olur (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018).

2.2. Çevre Sağlığı

Çevre Sağlığı kavramı, bir toplumdaki insanların sağlık ve hastalık konularında bilgisi, görüşü, anlayışı ve bunlara yönelik uygulamaları, toplumun sosyo-ekonomik yapısı, eğitim seviyesi ve kültürü yoluyla birlikte şekillenmektedir. Bir toplum için değerli olan sağlık veya hastalıkla ilgili bilgi ve davranış, diğerinden farklı olabilir. Aslında homojen yapı sergileyen bir topluluk içinde bile gruplar ve hatta fertler arasında bu açıdan ayrımlar vardır. Bundan dolayı toplumun ve çalışanın sağlığını korumak, artırmak ve hastalık olasılığıyla kaza olması durumunda erken teşhis ve tedavisi ile onarım çalışmalarından olumlu sonuçlar kazanmak adına, toplumun ve çevrenin sağlığıyla ilgili kavramların ve tanımların bilinmesinde fayda bulunmaktadır. Çevre, organizmaların hayatı ve gelişimini direkt ya da dolaylı yoldan etkileyen bütün dış etkenler olarak ifade edilmektedir. Çevre, canlı organizmaların yaşamlarını ve gelişimlerini doğrudan ya da dolaylı yoldan etkileyen her türlü dış etmenler olarak tanımlanmaktadır (Kızılboğa ve Batal,2012). Canlıların var olduğu dış ortama çevre denir. Çevrenin diğer bir tanımı ise, “İnsan dışında her şey” olarak anlandırılabilir. Çevre sağlığı ise; hastalık ve sakatlıkların önüne geçilmesi hedeflenerek insan sağlığını direkt ya da dolaylı yoldan etkileyen fiziksel, kimyasal, biyolojik, sosyal ve kültürel çevresel etkenlerin tespit edilmesi ve denetim altına alınmasını amaçlayan bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır. Çevre sağlığı çevrede bulunan fiziksel, kimyasal, biyolojik, sosyal, psikososyal etkenler tarafından

belirlenmekte ve yaşam kalitesini de etkilemektedir. Çevre sağlığı kavramını tam olarak karşılayan tanım, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yapılmıştır. Buna göre çevre sağlığı; canlıların sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek olan ve bireylerin dışında kalan onu ve davranışlarını etkileyebilen tüm kimyasal, fiziksel ve biyolojik faktörlerin belirlenmesi ve denetlenmesidir. Esas amaç olarak da, sağlığı korumak ve sağlığı geliştirici yönde hizmetlerin sunumunu sağlamaktır (WHO,2022). Çevre sağlığında insan ve çevre arasındaki etkileşim; insan sağlığı başlıca genetik ve çevresel faktörlerden etkilenmektedir. Bu nedenle hastalıkların nedenlerini kalıtsal ve çevresel etmenler olarak gruplandırabiliriz. Mevcut bilgilere göre hastalık sebepleri önce bünyesel sebepler (Genetik, hormonal ve metabolizma bozuklukları gibi) ve çevresel sebepler olarak iki gruba ayrılır. Çevresel nedenler, fiziksel sebepler (soğuk, ısı, ışınlar ve travmalar), kimyasal sebepler (kanserojenler, zehirler, ilaçlar), biyolojik sebepler (parazitler, mikroorganizmalar, mantarlar), psikolojik sebepler (stres), beslenme bozuklukları (yetersiz/aşırı, dengesiz beslenme), kültürel, sosyal ve ekonomik sebepler olarak altı alt gruba ayrılmaktadır (Güler ve Çobanoğlu, 1994). Bu çevresel etkenler herkese aynı derecede etki göstermez. Bireylerin çevreye karşı maruz kaldıkları ve bireyleri ne derece etkileyebileceğini onun genetik doneleri belirler. İnsanlar günlük yaşamlarında bilinçli ya da bilinçsiz şekilde istemli ya da istemsiz halde çevre ile sürekli etkileşimdedir. Bu etkenler bireylerin performanslarına, fiziksel kapasitelerine ve sağlıklarına etki edebilir. Bu sebeple başta sağlığı olumsuz yönde etkileyen tüm çevresel faktörlerin kontrol altında tutulması ve giderilmesi gerekmektedir.

Çevre Sağlığı alanı da bu olumsuz etmenlerin belirlenmesi, önlenmesi ve kontrol altına alınmasını amaçlayan bir bilim dalıdır. Bu bilim dalı havanın, gıdanın, suyun kirliliğine sebep olan etkenlerin, radyasyonun, kimyasal maddelerin, hastalık vektörlerinin, güvensiz fiziksel çevre koşulları gibi konuların bulunduğu ve bu konularla sınırlı kalmayacak kadar çok çeşitli konularda çalışmaları kapsayan bir bilimdir (Güler, Çobanoğlu, 1994). İnsanların sağlığının çevresel etkenlerden etkilenebilmesi için bir dizi olayların oluşması gerekmektedir. Çevre Sağlığı bir multidisipliner uygulama olup birçok farklı alanın bir arada çalışmasından oluşur. Sağlığa etki eden çevresel tehlikeler farklı şekillerde katagorize edilebilmektedir. Bu durum işlevsellikten öte konunun oldukça geniş olması nedeniyle konuyu sınıflandırıp incelemek ve anlatabilmek için yapılmaktadır. Bu nedenle, çevre doğal ve yapay çevre olarak iki kategoride değerlendirildiği gibi, kimyasal, biyolojik, fiziksel, sosyo-kültürel çevre olmak üzere dört ayrı başlıkta da incelenebilir. Ayrıca cansız ve canlı çevre olarak iki başlık altında da incelenebilir (Güler, Çobanoğlu, 1994).

Çevre sağlığı bağlamında çevre insan etkileşimi konusunun üzerinde duracak olursak, sportif faaliyetler, çevresel etkiler arasında yer alan sosyal, kültürel ve ekonomik nedenlerin içinde bulunan insan yaşamının ve sağlığının en önemli parçalarından biridir. Dünya genelinde büyük kitleleri etkisi altına alan bir spor dalı olan futbol oyuncudan, seyircisine, hakemden spor basımına kadar pek çok farklı alandan insanın birarada olduğu bir spor dalıdır. Bu camiada yer alan ve önemli bir görevi yerine getiren Futbol Hakemleri ve Gözlemcileri yaptıkları işe bağlı çeşitli çevresel risklerle karşılaşmaktadırlar. Kazalar ve yaralanmalar da bunlardan bazılarıdır. Hem Türkiye de hem de dünya da yaptıkları iş gereği sık sık seyahat etmek zorunda olan hakem ve gözlemciler trafik kazalarına bağlı yaralanma, sakatlı ve hatta ölümlerle karşılaşmaktadır. Bunun dışında maçları yönetirken sürekli hareket halinde olmaları, taraftarın veya oyuncunun hoşuna gitmeyecek kararlar vermeleri durumunda fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmaktadır (Smith, 2011).

Bunların yanı sıra ülkemizde görev yapan Futbol Hakemleri ve Gözlemcilerinin herhangi bir Sosyal Güvencesi bulunmamaktadır. Bu konuyla ilgili Türkiye’de hakemlerin sigortasız olması sorununa değinen bir haber sitesindeki yayında durumun önemine değinilmiştir (Turktime, 2016). Bu durum, bu meslek grubunda görev yapan kişilerin hem maddi, hem manevi kayıplar yaşamasına neden olmaktadır. Basında yer alan bir haber sitesinde ise “Türkiye’de Profesyonel Sporcuların Çalışma Koşulları ve Örgütlenme Eğilimleri: Futbol Takımları Örneği” isimli bir araştırmada “futbolcuların kulüplerdeki İSG tedbirlerinin yeterli olmadığı” konusuna değinilmiştir (Meslek Hastalığı, 2017).

2.3. Spor

Spor, belirlenmiş kurallar çerçevesinde araçlı ya da araçsız, bireysel ya da gruplar halinde yapılan, bireylerin boş zamanını ya da tüm zamanlarını alabilecek biçimde meslek olarak yaptığı, sosyalleştiren, ruh sağlığını ve fiziksel yapısını geliştiren rekabet, dayanışma ve kültürel etmenleri içinde barındıran bir kavramdır. Düzenlenen müsabakalar ve yüksek performans beklentileri, kazanma gayesiyle harcanan maddi ve manevi çaba, spor yapan bireylerin ortak özellikleri arasında yer almaktadır. Özellikle futbol, günümüzde insanların ilgi odağıdır ve Dünya Kupası 2.88 milyar izleyici sayısına ulaşarak 213 farklı ülkede yayınlanmış ve evrensel olduğunu kanıtlamıştır (Uzunoğlu, 2008).

2.3.1. Futbol

Futbol oyunu, biri kaleci olan ve toplamda on bir kişilik iki takım ile küre şeklinde bir top ile oynanan bir oyundur. İngilizce ayak anlamına gelen “foot” ve top anlamına gelen “ball” kelimelerinin birleşmesiyle oluşturulan futbol adı eller ve kollar kullanılmadan rakip kaleye gol atmayı amaçlayan bir oyundur (Yardımcı, 1996). Futbolun kolaylıkla erişilebilir olması onu en beğenilen spor dallarından biri haline getirmiştir. Futbol oyuncusunun belirli bir vücut formuna sahip olmasına gerekmemesi, oyunun oynanması için çok özel bir alana ihtiyaç duyulmaması, farklı vücut hareketlerini barındırabilmesi, mücadele zenginliği ile beraber oldukça fazla olasılıklar içermesi, oyun kurallarının basit ve anlaşılır olmasının, futbol sporunun toplumdaki her kesime ulaşmasında önemli derecede etkili olmuştur (Apaydın, 2000). FIFA'nın verilerine göre futbol, dünya üzerinde yaklaşık olarak 265 milyon kişinin yani dünyadaki insan sayısının %4'ünün oynadığı ve futbol hakemlerinin de içerisinde buldukları yaklaşık 5 milyon görevli ile denetlenmekte olan seyirci kitlesine sahiptir (Haugen ve Seiler, 2015).

2.3.1.1 Futbolda Sportmenlik

Futbol oyuncularının sportmanlikleri ve kişilikleri tartışma konusu geçmişten günümüze hep olmuştur. Ahlaki veya Etik davranış olarak da tabir edilen sportif davranış tartışmaları, genellikle kanıt ve teoridense yarım yamalak değer yargılarını yansıtır (Gill,2000). Sportmenlik spor ile uğraşan bir bireylerden beklenen hareket olarak da tanımlanabilir. Sportmenlik kavramını başka bir şekilde tanımlarsak; “kaybedebilen veya şikayet dahi etmeden mağlubiyeti kabul edebilen, kural dışı davranışlar sergilemeden kazanmayan ve rakiplerine iyi, cömertçe ve nezaketli davranan kişi” diye de tanımlanabilir.

Sportmence davranış biçimine ve profesyonelliğe göre, oyuncuların mücadele ettiği takım ya da bireylere müsabakadan öncesinde, müsabaka boyunca, müsabaka aralarında ve müsabaka sonrasında gösterdiği davranışıyla alakalıdır. Sportmen sporcular rakiplerinin elini müsabakadan öncesinde ve sonrasında sıkarak tebrik eder, kurallara uyar; mütevazî davranır ve kaybetmeyi sindirebilir; küfürlü ve argo söylemlerde bulunmaz; oyuna değer katar ve dürüst şekilde oynamanın ne demek olduğunu farkındadır (Lumpkin, Stoll ve Beller, 2003).

2.3.1.2. Sportmenlik Dışı Davranışlar

Sportif faaliyetlerde, sporun amacının dışındaki olumsuz davranışlar gösterdiği görülmektedir. Bir sporcu doğrudan kendisi ile başlamış olan kural dışı olan hareketleri şiddete yönelmek, faul, doping ve şike yaparak ve oyunun neticesini değiştirmeye yönelik çerçevesinde faullü oynamak ya da faul olmuş gibi davranmak, antrenörlerin taktikleri olarak sporculara öğretilip ve uygulanmaktadır (Yıldıran, 2004). Oyunun sertleşmesini istemeyen FİFA, hakemlerden pek çok sert hareket için kırmızı kart çıkartmasını istemektedir. Hakemin kuracağı mutlak disiplin hakemlik için çok önemlidir. Türkiye de bazı futbolcular hakeme çok fazla müdahale etmektedirler. Önce yardımcı hakem kararlarına daha sonra da hakemin kararlarına saldırıya geçerek hakemi sindirmeye çalışırlar. Genel olarak, 30 yaşını aşmış futbolcular her hakem kararından sonra elini havaya kaldırarak zemin bulduğu an acımasız bir şekilde hakemi etkilemeye çalışır (Türe, 2002). Türkiye Futbol Federasyonu Disiplin Talimatında C. Disiplin ihlalleri başlığı altında; sportmence davranışlara uymayın hareket, takım halinde sportmence davranışlara uymayın hareket, hakaret, saldırı, kavga, çirkin ve kötü tezahürat, müsabaka sonucunu etkileme, doping disiplin cezası verilen bazı davranışlar olarak yer almaktadır (T.F.F., 2022).

2.3.2. Hakem

Hakem, meydana gelen bir anlaşmazlığı çözüme gayesiyle, ilgili konunun taraflarınca seçilen bireydir. Spor bağlamında ise hakem, daha öncesinde kararlaştırılan kurallar çerçevesinde karşılaşmanın yönetimini sağlamak, kurallara aykırı davranışlarda bulunanları cezalandırmak, müsabaka neticesini belirlenmesinden sorumlu kişidir (Durna, 1997). Müsabaka hakemleri ise, müsabakaları organize edenler tarafından görevlendirilip önceden kararlaştırılmış müsabaka kurallarına uygun şekilde müsabakaları yöneten ve yönetmiş olduğu karşılaşma ile ilgili hazırlamış olduğu raporu ilgili merciye sunan bireydir (Yetim ve Cengiz, 2010). Spor faaliyetlerinde çözüm bulma konusunda görev ve sorumlulukları üstlenen kişiler hakemlerdir. Hakemler, müsabakalarda meydana gelebilecek anlaşmazlık durumlarına, daha öncesinde kararlaştırılmış kurallar ve kendine verilen yetkiler çerçevesinde çözüm bulan kişilerdir ve yönettikleri karşılaşmaların adaletli şekilde neticelenmesini sağlarlar. Hakemlerin vermiş olduğu kararlar nihai kararlardır ve neticeler için oldukça önemlidirler (Yeniğün, 1997).

2.3.2.1. Futbol Hakemliği

Futbol hakemi, bir kaleci ve toplamda on bir oyuncudan oluşan iki takım arasında gerçekleşen futbol karşılaşmasını yöneten, süresini kontrol eden ve daha öncesinde kararlaştırılan futbol kurallarını oyun sahasında uygulanmasında tamamiyle yetkilendirilmiş olan kişidir. Futbol hakemleri, sahada futbol oyuncularıyla beraber mücadele eder ve vermiş oldukları kararlarla karşılaşmaların neticelerine direkt etki edebilirler. Bunun yanında, futbol müsabakalarının kuralları dâhilinde, fair-play ruhuyla oynanmasına neden olurlar. Dünyadaki en geniş izleyici topluluğuna sahip spor türü olan futbol, bilinçli olarak izlendiğinde oldukça keyif verebilmektedir fakat bu bilinç olmaksızın izlendiğinde ise rakip takıma karşı duyulan öfke, nefret ve kazanma hırslarının kontrol edilememesi gibi oldukça karışık problemler doğurabilmektedir (Babacan, 1991). Pek çok insan tarafından ilgilenilen futbolun, daha öncesinde kararlaştırılmış kurallar çerçevesinde yönetiminin sağlanması, ilgili konuda eğitilmiş ve yetkilendirilmiş olan futbol hakemlerinin sorumluluğu dâhilindedir (Sunay, 1992). Türkiye

Futbol Federasyonu MHK talimatlarına göre hakem kadroları;

- ✓ Aday hakemler,
- ✓ İl hakemleri,
- ✓ Bölgesel hakemler ve bölgesel yardımcı hakemler,
- ✓ Kadın bölgesel hakemler ve kadın bölgesel yardımcı hakemler,
- ✓ A Klasman Hakemler ve A Klasman Yardımcı Hakemleri,
- ✓ B Klasman Hakemler ve B Klasman Yardımcı Hakemleri,
- ✓ C Klasman Hakemler ve C Klasman Yardımcı Hakemleri,
- ✓ Süper lig Hakemleri ve Süper lig Yardımcı Hakemleri,
- ✓ FİFA Hakemleri ve Yardımcı hakemleri,
- ✓ FİFA Kadın Hakemleri ve kadın yardımcı hakemlerinden oluşmaktadır (TFF,2019).

2.3.2.1.1. Futbol Hakemlerinin Kararları, Yetki ve Görevleri

Futbolu bilmek demek futbol kurallarına hâkim olmak demektir. Futbol hakemi de belirlenen kurallar çerçevesinde müsabakayı yönetir. Bundan dolayı bir futbol hakeminin, sahada kurallara en hâkim kişi olması gerekmektedir (Collina, 2004). Hakemin verdiği tüm kararlar nihaidir ve atılan bir golün kabul edilip edilmemesi ya da maçın neticesiyle alakalı verdiği kararlar da bu duruma dâhildir. Futbol hakemi sahada vermiş olduğu kararlarla, bir karşılaşmanın sonucunu direkt etkilemektedir (TFF,2019). Futbol hakemleri, futbol kurallarına bağlı kalarak sağduyulu şekilde, oyunun gelişimine ve futbolun ruhuna uygun kararlar vermelidir.

- ✓ Hakemin verdiği kararlar kesindir. Atılan golün geçerli olup olmaması kararında ya da maç sonucunda da kararı hakem verir. Hakemin ve yardımcı hakemlerin maç süresince vermiş olduğu kararlara saygı duyulmalıdır.
- ✓ Eğer bir futbol hakemi maçı tekrar başlatmadıysa veya birinci devre ya da ikinci devre oyunu sonlandırma düdüğünü çalmamışsa verdiği yanlış bir kararının olduğunu fark ederse veya diğer hakemlerin önerileriyle verdikleri bir kararı değiştirebilir.
- ✓ Karşılaşma sırasında maçı yönetemeyecek seviyede sakatlık yaşayan hakemin yerine, top oyun dışı olana kadar yardımcı hakemlerin kontrolünde devam edilebilir (TFF,2019).

Hakemler futbol müsabakalarını belirlenmiş oyun kurallarına uygun ve tarafsız bir biçimde yöneten kişilerdir. Müsabakalarda görev alan hakemlerin görev ve yetkileri;

- ✓ Maçı oyun kuralları çerçevesinde yönetir
- ✓ Maçı yardımcı hakemleriyle birlikte uyumlu bir şekilde yönetir
- ✓ Maç ile ilgili süreyi ve gerekli kayıtları tutarak maç içerisinde meydana gelen olayları ve disiplin uygulamalarını kayıt altına alır ve maç raporunu düzenler
- ✓ Duran oyunu tekrardan başlatır
- ✓ Maç içerisinde gerçekleşen avantajları uygular, avantajın devam etmemesi durumunda gerekli idari ve disiplin uygulamalarını gerçekleştirir
- ✓ Aynı anda birden fazla ihlal gerçekleşmesi halinde en ağır olanı cezalandırır
- ✓ İhlalin şiddetine göre gerektiğinde disiplin cezası uygulaması yapar
- ✓ Maçın hakemi müsabaka başlamadan önce sahayı kontrol için girdiği andan müsabaka alanını terk edene kadar disiplin cezası uygulaması yapabilir müsabaka sonunda oyun alanından ayrılana kadar disiplin cezası verme hakkına sahiptir. Bunun yanı sıra müsabaka öncesi disiplin uygulaması durumunda ilgili oyuncunun müsabakada oynatılmasının önüne geçebilir
- ✓ Saha görevlileri ve takım görevlilerinin sorumsuz davranışlar göstermesi halinde bu kişileri saha dışına çıkarabilir. Sağlıkçının saha dışına gönderilmesi durumunda, acil durumlarda veya gerek duyulması halinde sağlıkçıyı müdahale için sahaya geri çağırabilme yetkisi vardır
- ✓ Görüş alanı dışında olan ve yardımcı hakemlerin görüş alanlarında olan bölgelerde meydana gelen müdahalelerle ilgili yardımcı hakemlerinden yardım isteyebilir
- ✓ Oyuncunun hafif bir şekilde sakatlık geçirmesi halinde oyuna devam etmesine izin verilebilir
- ✓ Oyun alanında bir oyuncunun ciddi şekilde sakatlanması durumunda oyunu derhal durdurarak sağlıkçıyı çağırarak sakatlanan oyuncuya müdahale ettirir. Sakatlığın ciddi olması halinde oyun alanında müdahale edilmesine izin verir aksi halde oyuncuyu sağlıkçı ile birlikte oyun alanının dışına çıkmasını ister. Oyuncunun gerekli kontrolleri yapılması durumunda hakemin izniyle oyun alanına girmesine izin verir
- ✓ Müsabaka alanında kanaması olan bir oyuncu olması durumunda oyunu hemen durdurur, oyuncuya sağlık müdahalesi yapılması için oyun alanı dışına gönderir, oyuncunun kanamasının durduğundan emin olduğu ve oyuna devam edebileceğine inanması durumunda oyun alanına girmesine izin verir
- ✓ Müsabaka sırasında sakatlanan oyuncu için hakem tarafından sağlıkçılardan sedye istemesi durumunda oyuncu oyun alanını sedye üzerinde terk etmek zorundadır. Aksi halde oyuncu ihlarla cezalandırılır

- ✓ Hakemin müsabakada sakatlanan bir oyuncuya disiplin cezası uygulaması gerekirse oyun alanını terk etmeden uygulaması gerekir
- ✓ Müsabaka bir ihlal sebebiyle durdurulması dışında hakem atışı ile başlar
- ✓ Oyuna dışarıdan müdahaleler olması durumunda müsabakayı tatil etmek, ertelemek ve oyunu durdurmaya yetkilidir
- ✓ Oyun alanına bir cisim fırlatılması ve oyuna müdahalesi olmaması durumunda oyun durduğu bir sürede cismin oyun alanı dışına çıkarılmasını sağlar
- ✓ Müsabakada görevi olmayan ya da yetkisi olmayan kişilerin müsabaka alanından çıkarılmasını ister

Görev aldıkları müsabakaları en iyi şekilde yönetebilmeleri için yetkilerini kullanan iyi derecede oyun kuralları bilgisi ve atletik yapıya sahip olmaları gereken hakemler tüm dış etkenlere ve baskılara rağmen en iyi ve en doğru kararı en kısa süre içinde şüphe getirmeyecek şekilde vererek müsabakayı tamamlamaya gayret ederler (Sarıkol, 2018).

2.3.3. İş Sağlığı ve Güvenliğinin Genel Tanımı ve Önemi

Sağlıklı yaşam hakkı, kişilerin insani ve temel hakları arasındadır. İş güvenliği sosyal devlet yapısından dolayı ortaya çıkan bir hak olup, İş sağlığı ve güvenliği hakkındaki yapılan çalışmaları, insanın sağlıklı yaşama haklarının hayata geçirilmesinde oldukça önemlidir (Süzek, 1985). İnsanlar binlerce yıldan bu yana iş kazalarıyla karşılaşmaktadır. Günümüz dünyasında dahi çalışmanın savaşmaktan üç kat fazla tehlikeli olduğunun, alkol, uyuşturucu ve savaşlar iş kazalarına nazaran daha az insan öldürdüğü; savaşlar nedeniyle yaklaşık sene de 650 bin insanın öldüğü, iş kazalarından ve meslek hastalıklarından dolayı ise her sene yaklaşık 2 milyon kişinin yaşamını yitirdiği bilgisine ulaşılmaktadır (Lloyd ve Mitchinson, 2008). İnsan hayatının devamlılığı için yapılması gereken zorunlu uğraşlar, işçi sağlığı ve çevresi için tehlikeli olabilmektedir. Ancak iş ortamındaki ortaya çıkan bu durumları engellemek mümkündür (E.O.H.S., 1987).

İş sağlığı, “Tüm mesleklerde çalışanların ruhsal, bedensel, sosyal iyilik durumlarını sürdürmek, çalışanların çalışma koşullarından kaynaklanan risklerden korunmasını sağlamak, sağlıklarının bozulmasını önlemek, kendilerine uygun işlere yerleştirmek ve işin insana ve insanın işe uyumunu sağlamak” şeklinde tanımlanmaktadır (Gerek, 2000). İş güvenliğinin amacı çalışanlar için rahat, güvenilir, sağlıklı bir ortam oluşturarak çalışanları olası tehlikelerden korumak ve uzaklaştırmaktır (Ünsar, 2003). İSG; işçilerin, çalışma alanlarında iş sırasında meydana gelebilecek tehlikelere karşı tedbir alınması, çalışma alanı şartlarının iyileştirilerek iş yerine olan bağlılığın arttırılması gayesiyle düzenlenen sistematik çalışmalardır. İşin yapılmasından kaynaklı ortaya çıkacak tehlikelerin en aza indirgenmesi ya da ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar ve hükümlerdir (Centel, 1992).

Bu bağlamda çalışanların yaptıkları iş ve hizmet verdikleri alanın gerekliliklerine uygun sosyal güvence altına alınmaları büyük önem taşımaktadır. Son yıllarda yapılan yasal düzenlemeler ve bunlara bağlı ortaya çıkan maddi veya tutukluluk gibi cezai sorumluluklar nedeniyle sigortasız işçi çalıştırmak giderek azalsa da hala pek çok alanda sigortasız hiçbir güvencesi olmadan çalışan sayısı azımsanmayacak kadar fazladır. Bu durum sadece ülkemiz için değil özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere tüm dünya ülkelerinin sorunudur. Çünkü sigortasız çalışanlar kendilerinin ve bakılmakla yükümlü oldukları bireylerin sağlık bakımları, tedavileri, iş kazaları, gibi pek çok sosyal hakların yanı sıra emeklilik, işten çıkartılma, vb durumlar yönünden de sürekli risk altında yaşam sürdürmektedirler.

Türkiye’de 2006 yılında yürürlüğe giren 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile Futbol Hakemleri ve Gözlemcileri yasal olarak sosyal güvence kapsamı dışında bırakılmıştır. (SSGSSK,2006) Buna bağlı olarakta bu tez çalışmasında irdeleneceğimiz kazalar, yaralanmalar, sakatlanmalar gibi çevresel sağlık sorunları yönünden hem kendileri hem de bu tür sağlık problemlerine bağlı yaralanan, tedavi gören/görmesi gereken, iş görmez hale gelen veya ölen futbol hakemi ve gözlemcilerinin aileleri mağduriyet yaşamaktadırlar.

2.3.3.1. İş Kazaları

Genel anlamda kaza; kasit olmaksızın aniden ortaya çıkan ve istenmeyen şekilde neticelenen olay olarak tanımlanır. Kazanın diğer bir tanımı ise; hastalığa, ölüme, yaralanmaya, ya da diğer kayıplara yol açan istenmeyen olay olarak ifade edilir. İş kazaları teknik açıdan ve hukuksal açıdan olmak üzere iki farklı yöntemle incelenmektedir. İş kazalarını teknik olarak değerlendirecek olursak iş yerinde meydana gelen kazaların ve yaralanmaların yanı sıra makine ekipmanlarda ve çalışma ortamında meydana gelen kazaların da bütünü olarak değerlendirilebilmekte hukuksal yönde bakacak olursak çalışma ve iş hukuku kavramlarını ele alan çalışanın ve işverenin hukuki sorumluluklarını ve haklarını inceleyen bir alan olduğu söylenebilir.

SSGSSK (2006) 'na göre; Ülkemizdeki meslek hastalığı ve iş kazası kanununun tanımı, ilk olarak 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu madde 11'de sonrasında 5510 sayılı Kanunu'nda yapılmıştır ve SSGSSK m.13.'e göre aşağıdaki durumlarda meydana gelen ve sigortalıyı hemen ve sonradan bedence ve ruhça arızaya uğratan olaydır. “Çalışanın işyerinde bulunduğu sırada, işverene ait yapılan iş nedeniyle, sigortalı kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyorsa yaptığı iş nedeniyle, bir işverene bağlı çalışan sigortalının görevli olarak işyeri dışında başka yere gönderilmesi nedeniyle, asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda sigortalıların, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş-gelişi sırasında, meydana gelen ve sigortalıyı hemen ve sonradan bedence ve ruhça arızaya uğratan olay” olarak tanımlanmıştır. Meslek hastalığı ise, 5510 sayılı kanunun 14. maddesinde; “sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal özürlülük halleridir” şeklinde tanımlanmıştır (ÇSGB, 2022).

Meslek hastalıkları dünyada iş kazalarına nazaran daha kötü bir konumda yer almaktadır. Birçok gelişmekte olan ülkede İSG haklarının yetersiz olamsından dolayı meslek hastalıkları kayıt altına alınmamaktadır. Dünyada istatistik bilgilerine bakıldığında iş kazaları % 44 oranda olup, meslek hastalıkları % 56 oranındayken; ülkemizde iş kazaları % 99 ve meslek hastalıkları % 1 oranında görülmektedir (Makine Mühendisleri Odası, 2008). Bu durum gelişmekte olan ülkelerin meslek hastalıkları konusunda tehdit altında olduğunun önemli bir göstergesidir.

2.3.3.2. Küreselleşme, İş Kazaları ve Meslek Hastalıklarında Görülen Artış

Endüstrileşme ve teknolojiadaki ilerleyiş, önemli sosyo–ekonomik kayıplara yol açan iş kazalarına ve çevresel risklere neden olmaktadır (Arseven, 2004). Yapılan çalışmalara göre, iş kazalarına sebep olan risklerin % 98’i daha öncesinde öngörülüp önlenabilir niteliktedir. Bu kayıpların önüne geçmek devletin, işverenin ve de işçilerin sorumluluğudur. ILO her sene işyerlerinde, 335 bini hayati kayıpla sonuçlanan 250 milyon iş kazası olduğunu ifade etmektedir. Günümüz dünyasında, çalışma ortamlarının ve standartlarının daha iyi olması ve gelişen teknolojiye rağmen, iş kazaları ve meslek hastalıklarının sayıları dünya çapında artmaktadır. Spor dünyasında da yapılan spor dalına, çevresel faktörlere veya spora ilgi duyan seyirci/taftar davranışlarına bağlı pek çok farklı sağlık sorunu ile karşılaşabilmekte hatta bireyler hayatını kaybedebilmektedir. Örneğin 1995 yılında meydana gelen bir trafik kazasında beş hakem hayatını kaybetmiştir (Gaziantep, 2017).

Türkiye Futbol Federasyonu tarafından hakemlerin ve gözlemcilerin karşılaştıkları kaza, yaralanma ve ölümlerine ilişkin verilerin düzenli kayıt altına alınmamasından dolayı spor dünyasında yaşanan bu tür olaylara ilişkin verilere yalnızca görsel ve yazılı basından elde edilen kaynaklardan ulaşılabilmektedir.

2.3.4. Türkiye’de Futbol Hakemlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği

07.06.1988 gün ve 19835 sayılı Resmi Gazetede yayınlanıp yürürlüğe giren 3461 sayılı "Türkiye Futbol Federasyonu Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun" Türkiye Futbol Federasyonu'nun Merkezi Spor Teşkilatından ayrılarak, tüzel kişiliğe sahip, özel hukuk hükümlerine ve başbakanlığın denetim ve gözetimine bağlı olmasını öngörmüştür (3461 Sayılı Kanun, m. 1, 27). Gelişen yıllarda, TFF'nin demokratik ve özerk bir yapıya sahip olabilmesi, amatör futbolunda T.F.F. yönetimine devredilerek, Türk futbolunun iki başlılıktan kurtarılması amacıyla hazırlanan, 3813 Sayılı "Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun" 1992 yılında resmi gazetede yayınlanarak özerk bir yapıya sahip olmuştur (Devecioğlu, 2003). Günümüzde ise 5894 sayılı "TFF'nun Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun" yürürlükte (Öner, 2011).

Türkiye futbol federasyonu tarafından 2015 yılında profesyonel hakemliğe geçilerek Süper lig hakemi (SLH) ve Süper lig yardımcı hakemi (SLYH) statüsündeki 9 futbol hakemi TFF tarafından maaşa bağlanmışlardır ve TFF tarafından Sosyal Sigortalar Kurumu üzerinden Sigorta primleri yatırılarak işçi statüsünde çalıştırılmışlardır. Ancak 2015-2016 sezonu başında bu klasman statüsünde bulunan 22 futbol hakemi 1 Ağustos 2016 tarihi itibari ile yapılan değişiklik doğrultusunda haziran ve temmuz aylarında hakemlere maaş ödemesi yapmama kararı alınmıştır. Türkiye Futbol Federasyonu yılda 10 ay maaş ödemesi yaparak hakemlere sigorta primi ödemesi yapmayı da bırakmıştır. Daha sonra yapılan değişiklikle Türkiye Futbol Federasyonu profesyonel hakemlik kararından vazgeçerek bu uygulamaya da son vermiştir. Ancak Türkiye Futbol Federasyonu'nunda Süper lig Hakemleri ve Süperlig Yardımcı Hakemleri ve birçok klasmanda görev alan 1487 klasman ve bölgesel hakem, 533 klasman ve bölgesel gözlemci bulunmaktadır (TFF, 2019). Bunların yanı sıra 81 ilimizde amatör liglerde görev alan hakem ve gözlemciler bulunmaktadır.

Türkiye Futbol Federasyonu Merkez Hakem Kurulu ve İl Hakem Kurulları tarafından verilen atamalarla görev yapmakta olan tüm klasmanlardaki hakemler, il hakemleri ve aday hakemler görev aldıkları müsabakalarda ve göreve gidiş geliş sırasında başlarına gelecek herhangi bir kaza durumunda herhangi bir sosyal güvenceleri ve sigortalılık hakları bulunmamaktadır. Bu durum müsabakalarda görev alan futbol hakemlerini farklı yönlerden etkilemektedir (Cumhuriyet, 2016).

Araştırmamızın örneklem grubunu oluşturulan futbol hakemleri ve gözlemcilerinin sosyal güvenlik haklarına doğrudan konu olan akademik çalışmalara araştırmamızda rastlanılmamış olup, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın 1976 yılındaki sporculara yönelik yaptığı

çalıştayında spor yöneticileri arasında hakemlerden bahsedildiği görülmüş ve bunun dışında yalnızca konuyla ilgili medyada yer alan haberler gündeme gelmiştir (GSB,1976).

2.4. Konuya İlişkin Yapılmış Olan Çalışmalar

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, TFF, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, Türkiye Spor Hekimliği Derneği, Türkiye Doping Mücadele Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Spor Hekimliği Anabilim Dalı tarafından 2008 yılında düzenlenen sporcu çalıştayında sporcu sağlığı ile ilgili komisyonlar oluşturulmuş ve şu sonuçlara varılmıştır:

Sporcu Sağlık Sigortaları ve Sosyal Güvenceler Komisyonu'nda öne çıkan, spordan kaynaklanan sağlık problemlerinin çözümü için trafik sigortasına benzer bir " *Özel Zorunlu Sporcu Sağlık Sigortası* " teklif edilmiş. Bunun yanı sıra sporcular için teklif edilen bu sigorta uygulamasının, lisans çıkarması zorunlu olan veya olmayan yönetici, antrenör, hakem, doktor, masör, fizyoterapist, malzemeci gibi spor çalışanları için de uygulanabilmesi önerilmiştir (GSGM, 2008).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın hazırlığı sırasında "Sporda Sosyal Güvenlik Komitesi" oluşturularak sporcuların sosyal güvenliği olmaması durumu tartışılmış;

Sporcuların ve spor çalışanlarının Sosyal Güvenlik Kapsamına Alınması ve Sigortalanmaları planlanmış, amatör sporcuların sosyal güvenliğe kavuşabilmesi için kalıcı bir çözüm oluşturulabilmesi adına bir fon oluşturulması ve bir yönetmelik hazırlanması gerektiği kararı verilmiştir. Bu karar neticesinde yönetmelik tasarısı hazırlanıp SSB ve Maliye Bakanlığı'nın görüşlerine sunulmuştur. Maliye Bakanlığı, fon için yasal dayanağın 3530 sayılı BTGM Kanununda bulunmadığını ileri sürerek tasarıyı iade etmiştir (DPT, 1983).

Futbol seyircisinin şiddet eğilimlerine yönelik yapılan çalışmada; Seyircilerin tüm bu oyunu izlemek için saatler öncesinde tribünde yerlerini alıp heyecanla bekledikleri, Fakat bunca güzel heyecanın içinde bazen istenmeyen olaylar da yaşanabildiği, Sporcuların birbirleriyle, yöneticilerin başka yöneticilerle ya da izleyenlerin kendi arasında gibi futbolun içinde yer alan faktörlerin fiili veya sözel şiddet eğilimi sergilediklerine şahit olunduğu görülmektedir (Mil ve Şanlı, 2015).

Görüldüğü gibi futbol hakemleri ve gözlemcilerinin sosyal güvenvelerinin olmayışı ve bu durumun çözümüne ilişkin daha çok spor camiasında çalıştaylar ve konunun çözümüne yönelik öneriler şeklinde bazı çalışmalar yapılmış olsa da konu bilim camiası tarafından yeterince ele alınmamıştır. Keten (1979) yapmış olduğu çalışma ile tez çalışmamıza benzer nitelikte ifadelerle konuyu tanımlamış ve spor müsabakalarında görevli olan kişilerin karşılaşılabileceği durumlar hakkında bilgi vermiştir: “506. Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamında geçici görevli niteliğinde çalışanların (hakem, gözlemci, kamp yöneticileri vb. gibi) ise sigorta kapsamı da hizmetin tamamlayıcılığı nedeniyle, düzenlenmesi gereken bir alan olarak karşımıza çıktığı; ancak yukarıda belirtilen kişi ve grupların sosyal güvenliklerinin sağlanmasına, maluliyet, iş kazası, ölüm, meslek hastalığı vb. konularda bir çözüm getirilmemesi halinde ise, profesyonellerden ayrı bir sigorta sistemine bağlanmalarına ve kapsamın genişletilmesine ihtiyacın olduğu ifade edilmiştir “ (Can, 1991).

Bu konu daha çok spor basının gündemine getirilerek yetkililerin dikkatinin çekilmeye çalışıldığı görülmüştür (Fanatik, 2016).

Diğer taraftan sporcuların veya araştırmamızın örneklem grubunu oluşturan futbol hakemleri ve gözlemcilerinin yaşamış olduğu çevresel problemlerden olan kazalar ve yaralanmalara ilişkin ülkemizde hiçbir bilimsel çalışmanın yapılmadığı sadece haber niteliğinde toplumu bilgilendirmek adına yazılı basın, internet haberi veya görsel medyada yer aldığı dikkati çekmiştir.

2015 senesindeki bir haberde, Kayseri'de hakem ve gözlemcileri taşıyan otomobil ile tırın çarpışması sonucu meydana gelen kazada saha komiserinin hayatını kaybettiği, 3 hakem ve gözlemcinin yaralandığı görülmüştür (Fotomaç, 2019). 2016 yılında, oynanacak olan bölgesel amatör müsabakası için görevlendirilen dört hakem tır ile çarpışarak kaza yapmış, kazaya karışan hakemler tedavi için hastaneye sevk edilirken durumu ağır olan ve yoğun bakıma alınan hakemlerden biri hayatını kaybetmiştir (Haberler.com, 2016).

Futbol hakemleri ve gözlemcilerinin gerek görevli oldukları müsabakalara gidiş-geliş seyahatleri sırasında, gerekse görevlerini yerine getirdikleri müsabakalar esnasında kaza, yaralanma, darp, psikolojik baskı, vb. pek çok farklı çevresel sorun ve şiddete maruz kalma ihtimalleri yüksektir. Bu noktadan hareketle çalışmamızda herhangi bir sosyal güvencesi bulunmayan futbol hakemleri ve gözlemcilerinin karşılaştıkları çevre sağlığı problemlerinden olan kaza ve yaralanmalar konusu ele alınarak bilimsel veriler şeklinde ortaya konması

planlanmıştır. Bu durum hem spor camiası, hem de onların yakınları ve spora gönül vermiş taraftarlar ile alan yazınına önemli bir kaynak oluşturacaktır.

Yapılan çalışmaların yanında, konu ile ilgili gazete haberlerine de yer verilerek çalışmanın önemini vurgulanması amaçlanmıştır.

2017’de İsrail’de bir hakem saha kenarında açık unutulmuş çukura düşerek sakatlanma yaşamıştır (Fanatik, 2017).

Görsel 2.1: Açık unutulmuş çukura düşen hakem

2021’de Bosna Hersek’te görev yapan hakemin maçta verdiği kararlara sinirlenen taraftarların hakeme saldırmak istediği ve hakem alandan arabasıyla uzaklaşmak isterken taraftarların hakemin arabasını meşalelerle ateşe verdiği haberi medyada yer almıştır (Hürriyet, 2021). 2022’de yer alan başka bir haberde de Arjantin’de kaybeden takımın futbolcularının hakemi öldüresiye dövmeleri sonucu hakemin ciddi şekilde yaralandığı (Haber3, 2022). Yine aynı senede Elazığ’da maç skoruna sinirlenen taraftarın hakeme koltuk atarak onu yaraladığı ve başının açıldığı haberi medyada yer almaktadır (Ajansspor, 2022). Hatta El Salvador’da bir amatör maçta hakemlik yapan 63 yaşındaki hakem taraftarların saldırısı sonrası hayatını kaybetmiştir (NTVSpur, 2022). Yine başka bir haberde Brezilya’da bir kadın hakemin kırmızı kart göstermesinden sonra bu karara sinirlenen futbolcu tarafından saldırıya uğradığına ilişkindir (Msn, 2022). Ulaşılan bu bilgiler, hakemlere karşı yapılan saldırıların boyutlarını gösterir niteliktedir, hatta hakemlere yönelik yapılan şiddetin cinsiyet ayrımı gözetmediğini de göstermektedir.

Bir Spor gazetesi haberinde “Türkiye’de hakemler kaçak işçi!” başlığı altında Türkiye’de görev yapan futbol hakemleri ile ilgili olarak profesyonel hakemlik ve futbol hakemlerinin sosyal güvencelerinin eksikliğinden bahsedilmektedir (Fanatik, 2016). Hiçbir sosyal güvencesi olmayan hakemlerden kimileri kendilerini başka işyerlerinde sigortalı ya da Bağ-Kur’lu yaptırmaya çalıştığı, birçok hakemin ise sigortasının olmaması kendisi ya da ailesinden biri hastalanması ya da kaza geçirmesi durumunda ücretsiz sağlık hizmeti alma şansının olmaması konularının üzerinde durulmuştur (Fanatik, 2016).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu tez çalışmasında nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda genellikle belirli bir örneklemin detaylarına odaklanılır. Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmalarda incelenen olay/olgu hakkında derin bir algıya ulaşma çabası söz konusudur (Morgan, 1996). Bu tür araştırmalarda genellikle gözlem, görüşme, doküman ve söylev analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır (Baltacı, 2019). İnsana ilişkin algı ve olayları sosyal gerçeklikte ve doğal ortamında derinlemesine incelenmesi esasına dayalı nitel araştırmalar, farklı disiplinleri birleştiren bütüncül bakış açısına sahiptir (Baltacı, 2019).

Nitel araştırmalarda genellikle üç tip veri seti üzerinde çalışılır:

1) Doğa ve çevreyi konu alan veri seti: Araştırılan evren, doğal çevre ve sosyal yaşantı gibi demografik ya da fiziki özelliklerdir (Strauss ve Corbin, 1990).

2) Araştırma sürecine vurgu yapılan veri seti: Araştırma sürecinde ya da öncesinde yaşanan olay ve olguları işlenir (Patton, 1990).

3) Araştırılan olay/olgunun algılanma biçimine vurgu yapan veri seti: Araştırma sürecinde hem araştırmacı hem de araştırılan olay ve olgularda var olan içsel değişiklik, çatışma ya da diğer psikosomatik tepkiler ele alınır (Morgan ve Smircich, 1980).

Bu üç veri setini elde etmeyi amaçlayan araştırmacılar görüşme, gözlem ve söylev/metin/doküman analizi gibi yöntemleri kullanabilir.

Nitel araştırmada farklı örnekleme biçimleri bulunsa da genellikle araştırılan konunun en iyi şekilde açıklanmasına olanak sağlayacak ve araştırma probleminin çözümüne en iyi katkıyı sunacak örneklere ulaşılmaya çalışılır (Baltacı, 2018). Nitel araştırmalarda farklı örnekleme yöntemleri kullanılabilir;

- ✓ Aykırı veya anormal durum örnekleme,
- ✓ Yoğunluk örnekleme,
- ✓ Maksimum çeşitlilik örnekleme,
- ✓ Benzeşik (homojen) örnekleme,
- ✓ Tipik durum örnekleme,

- ✓ Kritik durum örnekleme,
- ✓ Kartopu veya zincir örnekleme,
- ✓ Kuram tabanlı örnekleme,
- ✓ Doğrulamalı veya yanlışlayıcı durum örnekleme,
- ✓ Tabakalı amaçlı örnekleme,
- ✓ Fırsatçı veya beliren örnekleme,
- ✓ Amaçlı rasgele örnekleme,
- ✓ Siyasi veya politik durum örnekleme,
- ✓ Kolay ulaşılabilir veya elverişli örnekleme,
- ✓ Hibrit veya karma örnekleme, gibi (Baltacı, 2019).

Nitel araştırma desenlerinden, doküman inceleme yönteminin kullanıldığı bu tez çalışmasında son on yılda futbol hakemlerinin ve gözlemcilerinin görevlendirildikleri maçlara gidiş – gelişleri (seyahatlerde) ve müsabakalar esnasında karşılaştıkları kaza ve yaralanmalara ilişkin yazılı basında ve dijital veri kaynaklarında yer alan haberler taranarak mevcut durum ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca saptanan bu durumlar futbol hakemlerinin mevcut yasa ve yönetmelikler doğrultusunda sahip oldukları sosyal haklar, iş sağlığı ve güvenliği yönleriyle değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Nitel veri analizinde genellikle üç yöntem önerilmektedir.

Birinci yöntemde, mümkün olduğunca toplanan verilerin özgünlüğüne bağlı kalınarak gerektiğinde katılımcı ifadelerinin doğrudan alıntı yapılarak veriler sunulur bu da özgünlüğün geçerliğini artırır.

İkinci yöntemde ise, veriler betimsel olarak sunulmanın yanı sıra bazı kodlar belirlenerek, bu kodlardan kategorilere ve kategorilerden de temalara gidilmesi söz konusudur, bu yöntemde temalar arasında ilişkiler de kurulur.

Üçüncü yöntemde, betimleme ve tematik analizin yanı sıra araştırmacı kendi yorumlarını da katarak verileri değerlendirir. Araştırmalarda bu üç yöntem ayrı ayrı veya bir arada kullanılarak da veri analizi gerçekleştirilebilir (Baltacı, 2017).

İçerik analizinde görüşme, gözlem veya dokümanlar yoluyla elde edilen veriler, dört aşamada analiz edilir:

1) Verilerin kodlanması: bu aşamasında araştırmacı, topladığı verileri inceler ve veri setini anlamlı bölümlere ayırmaya, her bölümün hangi kavramı karşıladığını keşfetmeye çalışır.

2) Kod, Kategori ve Temaların bulunması: ilk aşamada belirlenen kodlar bir araya getirilerek aralarındaki ortak özellikler belirlenmeye çalışılır.

3) Kod, Kategori ve Temaların düzenlenmesi: araştırmacı topladığı verileri anlamlı bir şekilde düzenleyebileceği sistematik bir yapı oluşturur.

4) Bulguların tanımlanması ve yorumlanması: araştırmacının topladığı verilere anlam kazandırmak ve bulgular arasındaki ilişkiyi açıklayarak, neden-sonuç ilişkisi kurmak, bulgulardan bazı sonuçlar çıkarmak, ulaşılan sonuçların önemine ilişkin açıklamalar yapmak durumundadır. Yorumlama, araştırmacının probleme dair farkındalık durumunu ve problem adına içselleştirilmiş çözüm üretme eylemidir (Baltacı, 2019).

Bilimsel araştırmaların bilim camiasında kabul görülebilmesi için belirli düzeyde geçerli ve güvenilir olması gerekmektedir. Nicel araştırma desenlerinde geçerliği ve güvenilirlik farklı ölçme yöntemleri kullanılarak değerlendirilebilmektedir; ancak nitel araştırma desenlerinde kesin bir geçerlik ve güvenilirlik saptamak mümkün değildir (Guba ve Lincoln, 1994; Shenton, 2004).

Nitel araştırmalarda geçerlik, araştırmayı gerçekleştiren araştırmacının ele aldığı problemi mümkün olduğunca tarafsız olarak çözüme kavuşturma durumudur. Bu da elde edilen verilerin gerçekte var olan durumu ne derce yansıttığı ile ilişkilidir. Nitel Araştırmada Güvenirlik kavramı ise, araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliği ile alakalıdır. Şöyle ki *“Benzer bir çalışma yapıldığında tekrar benzer sonuçlara ulaşılabilir mi?”* insan doğası gereği tutum ve davranışları dinamik ve değişkendir ve tekrarlanamaz, ancak farklı ölçme durumları ile inandırıcılığı arttırabilir (Baltacı, 2019).

3.1. Evren ve Örneklem

Ülkemizde Türkiye Futbol Federasyonu’na bağlı farklı klasmanlarda görev yapan AKH, AKYH, BH, BHK, BKH, BKYH, BYH, CKH, CKYH, FIFA H, FIFA KH, FIFA KYH, FIFA YH, KKH, KKYH olmak üzere toplam 1493 klasman ve 4154 il hakemi ve 515 klasman gözlemcisi bulunmaktadır. Türkiye’de görev yapan futbol hakemlerinin son on yılda karşılaştıkları kazalar/yaralanmalara ilişkin veri kaynağı olarak resmi kayıt tutulmadığından örneklem grubumuza ilişkin haberlerin yer aldığı yazılı basına (gazete ve dergiler) ait web

sayfaları ile konuya ilişkin bilgiye ulaşılabileceği düşünülen “Google” internet arama motorlarında tarama yapılmıştır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada futbol hakemlerinin ve gözlemcilerinin karşılaştıkları kaza, yaralanma, ölüm, vb. durumlara ilişkin veriler, Yazılı medya, Görsel medya, TÜİK verileri, TFF verileri taranarak derlenecek ve istatistiksel bilgi olarak rapolaştırılmıştır. Son on yılda medyada yer alan makale ve haberlere ulaşabilmek amacıyla internet arama motorlarına “*hakemlerde kaza haberleri*”, “*hakemlerde yaralanma haberleri*”, “*hakemlerin çevre sağlığı sorunları*”, “*hakemlerin sosyal güvenlik hakları*” anahtar kelimelerinden yola çıkılarak tarama yapılmıştır. Daha sonrasında genelden özele doğru kelime seçimleriyle arama yapılarak veri sonuçlarına ulaşılmıştır (Tablo 3.1).

Genel tarama sonucu ulaşılan bu haberler; Türkiye’deki, 2012 – 2022 yılları arasındaki ve futbol hakem ve gözlemcilerine ilişkin olanlar şeklinde sınırlandırılmıştır ve bu kriter uygulanıp aynı olan haberler elendiğinde kalan haber sayısı 28 olmuştur.

Tablo 3.1. İnternet Arama Motoru Sonuçları

Arama Metni	Futbol Maçlarında Kaza	Futbol Maçlarında Yaralanma	Futbol Maçlarında Sakatlanma	Futbol Maçlarında Çevre Sağlığı Sorunları	Futbol Maçlarında Sosyal Güvenlik Hakları
Genel Arama Sonuçları	2.520.000	2.600.000	1.340.000	1.070.000	3.480.000
Türkiye’deki	506.000	428.000	161.000	236.000	616.000
2012-2022 Yılları Arasında Türkiye’deki	16.700	14.400	10.400	38	73
2012-2022 Yılları Arasında Türkiye’deki Hakem ve Gözlemcilere İlişkin	420	838	487	4	2

Çalışmada veri toplama aracı olarak Türkiye Futbol Federasyonu'nun ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın mevcut yasa ve yönetmeliklerinin yanı sıra kişilerin sosyal hak ve sorumlulukları üzerine yapılmış olan akademik çalışmalardan yararlanılmıştır.

3.3. Araştırmanın Metodu

Araştırmada mevcut durumu ortaya çıkarmayı amaçlayan betimsel bir çalışma olup, doküman tarama yöntem kullanılmıştır.

Doküman / Metin Analizi: Araştırmada incelenen olgu ya da olaylara ilişkin bilgi içeren yazılı belgelerin ayrıntılı olarak taranması ve bu bilgilerden yeni bir bütünlük oluşturulması, doküman analizi olarak adlandırılmaktadır (Creswell, 2002). Araştırılan konuya ait alan yazın taramasını da içeren doküman analizi, araştırmacıların yaptığı görüşme, gözlem kayıtları ve diğer belgelerin sistematik olarak sınıflandırılmasında gerçekleştirir. Bu yöntem araştırmacı için zaman ve diğer kaynaklardan tasarruf sağlamasının yanı sıra, incelenen olgu/olayların önem sırasına göre dizinlenmesi, veri kaynaklarının sıralanması ve yeni veri setleri oluşturulmasına olanak sağlar (Baltacı, 2019).

İlk aşamada, alan yazın taranarak daha önce konuyla ilgili yapılmış araştırma olup/olmadığı, yapılmışsa hangi konuların ele alındığı saptanmaya çalışılmıştır. Bu inceleme sonucunda, araştırma konumuz olan Futbol hakemleri ve gözlemcilerinin karşılaştıkları çevre sağlığı sorunlarına ilişkin herhangi bir çalışmanın yapılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu da yapacağımız çalışmanın bu alanda öncü bir araştırma olacağı ve bilimsel anlamda konuyu ele alan, var olan durumu tanımlayan, açığı dolduracak olan bir çalışma olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu tez çalışması gelecekte bu konuyu araştırarak olan araştırmacılar için bir kaynak niteliği taşıyacaktır. Ayrıca konunun muhatabı olan futbol hakemleri ve gözlemcileri ile spor camiasında benzer sorunları yaşayan kişiler için sorunlarını gündeme getirmeleri, taleplerde bulunmaları, sorunlarına çeşitli çözüm yolları aranması için kendilerini bilimsel olarak ifade etmelerinde, savunmalarında yardımcı olacak bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Yaptığımız incelemeler ve değerlendirmeler doğrultusunda araştırma konumuza ilişkin en uygun verilere ulaşabilmek amacıyla arama motorlarına yazılacak anahtar kelimeler belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak dört ifadenin kullanılmasının uygun olacağı düşünülmüş ve bunlar; “*hakemlerde kaza haberleri*”, “*hakemlerde yaralanma haberleri*”, “*hakemlerin çevre sağlığı sorunları*”, “*hakemlerin sosyal güvenlik hakları*” şeklinde olmasına karar verilmiştir.

4. BULGULAR

Bu çalışmada son 10 yılda kayıt altına alınmış futbol hakem ve gözlemcilerinin karşılaştıkları kaza, yaralanma, ölüm, vb. durumlara ilişkin veriler çeşitli kaynaklar özellikle spor basını ile yazılı ve görsel medyada yer alan haberler taranarak konunun çevre sağlığı yönünden insan yaşamını doğrudan etkileyen ölümler, kazalar, yaralanmalara ilişkin veriler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Gazete haberlerinin taranması sonucu hakemlerde görev sürecinde meydana gelen trafik kazalarından kaynaklanan yaralanmaların ve ölümlerin, şiddet içeren fiziksel müdahalelerden doğan yaralanmaların, spor yaralanmalarının ve bulunulan görev ortamlarının fiziksel koşullarına bağlı gerçekleşen sakatlanma ve yaralanmaların olduğu görülmüştür. Ayrıca futbol hakem ve gözlemcilerinin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının verilerinden ve Türkiye Futbol Federasyonu'na ait verilerden faydalanarak yaşanan sağlık sorunları ve konunun sosyal güvenlik yönü geçmişteki ve bugünkü mevzuatlar açısından incelenmiştir.

Gazete haberlerinin taranması sonucu hakemlerde görev sürecinde meydana gelen trafik kazalarından kaynaklanan yaralanmalar, ölümler, şiddet içeren fiziksel müdahalelerden doğan yaralanmalar, spor yaralanmaları ve bulunulan görev ortamlarının fiziksel koşullarından kaynaklı ortaya çıkan sakatlanmalar ve yaralanmalar ile müsabaka esnasında gerek taraftarlar gerekse oyuncular tarafından sözlü ve fiziksel şiddet olaylarına ilişkin verilere ulaşılarak Tablo 4.1. 'de gösterilmiştir.

Bu sonuçlar futbol hakemlerinin görevlendirildikleri maçlara giderken veya maç sonrasında dönüşlerinde ve/veya müsabakalar esnasında gerçekleşenler şeklinde sınırlandırıldığında birbiriyle aynı olan haber metinleri ve 2012-2022 Yılları Arasında Türkiye'deki Hakem ve Gözlemcilerle İlişkin olmayan haber metinleri elendiğinde 28 gazete haberinin araştırma konumuz ile doğrudan ilgili olduğuna karar verilerek çalışmaya dâhil edilmiştir. Bunlardan 2 tanesi ölümle sonuçlanan, 26 tanesi ise yaralanma ve sakatlıkla sonuçlanan durumlar olup 7 tanesi trafik kazası, 14 tanesi şiddet içeren fiziksel müdahaleler / saldırılar (sporda şiddet), 7 tanesi de Spor yaralanmaları ve görev yapılan ortamların fiziksel koşullarına bağlı karşılaşılan yaralanmalar şeklindedir (Tablo 4.1).

Tablo 4.1. Son on yılda futbol hakem ve gözlemcilerinin karşılaştıkları kaza çeşitleri ve nedenlerine dair haber sayıları.

	Sakatlıkla ve Yaralanmayla Sonuçlananlar	Ölümlle Sonuçlananlar	Toplam
	N (%)	N (%)	N (%)
Trafik kazaları	5 (71,4)	2 (28,5)	7 (100)
Şiddet içeren fiziksel müdahaleler / Saldırıları (Sporda Şiddet)	14 (100)	-(0)	14 (100)
Çevrenin Fiziksel Koşulları	7 (100)	-(0)	7 (100)
Toplam	26 (92,8)	2 (7,1)	28 (100)

Arama sonucu ulaşılan iki haber ise futbol hakem ve gözlemcilerinin ölümüyle sonuçlanan karşılaştıkları kaza ve yaralanmalara ilişkin haberlerdir ve ikisi trafik kazası sonucunda gerçekleşmiştir (Tablo 4.1.).

Tablo 4.2. Son on yılda futbol hakem ve gözlemcilerinin karşılaştıkları kazalarda etkilenen kişi sayıları

	Olayda Yaralanan Kişi Sayısı	Olayda Hayatını Kaybeden Kişi Sayısı	Toplam
	N (%)	N (%)	N (%)
Trafik kazaları	19 (90,4)	2 (9,5)	21 (100)
Şiddet içeren fiziksel müdahaleler / Saldırıları (Sporda Şiddet)	18 (100)	-(0)	18 (100)
Çevrenin Fiziksel Koşulları	8 (100)	-(0)	8 (100)
Toplam	45 (95,7)	2 (4,2)	47 (100)

Haber 1: 22 Kasım 2015 Tarihinde yayınlanan habere göre Kayseri ilinde Müsabakaya giderken kullandıkları otomobille tırın çarpışması sonucunda meydana gelen kazada 3 hakem ve gözlemci yaralanırken müsabakanın saha komseri vefat etmiştir (Fotomaç, 2015) (Görsel 2).

Görsel 4.1: Maçtan Dönen hakemlerin Kaza haber görseli.

Haber 2: “Rize ilinde oynanacak bir müsabakada görevlendirilen hakem ekibinin hava koşullarının olumsuz olması sebebiyle TFF’na Diyarbakır’dan uçak ile yolculuk yapma taleplerinin geri çevirilmesi sonucunda karayolları ile yolculuk yapan hakem ekibi rize’ye 55 kilometre mesafe kala kontrolünü kaybederek takla atmış olup araç içerisinde bulunan 4 hakem ölümden dönmüştür.” (Hürriyet, 2018) (Görsel 3).

TFF hakemleri dinlemedi! Takla atan araçtan maça...

Güncelleme Tarihi: Ocak 22, 2018 13:46

#TFF #Hakem #Trafik Kazası

Görsel 4.2: Takla atan araçtan maça giden hakemlere ilişkin haber görseli.

Haber 3: 09 Mart 2016 tarihinde yayınlanan habere göre; “TFF'nin açıklamasında, Rize Derezazarı Stadı'nda yapılacak Konursuspor-Karaderespor müsabakasını yönetmek için Rize'ye gitmekte olan hakem ekibinin, geçirdikleri trafik kazası sonrası yaralanarak hastaneye kaldırılan hakem ve yardımcı hakemlerin tedavi altına alındıkları kaydedildi” (NTV, 2016) (Görsel 4).

Bölgesel Amatör Lig hakemleri kaza geçirdi

Türkiye Futbol Federasyonu (TFF), Bölgesel Amatör Lig 3. Grup'ta bugün oynanacak Konursuspor-Karaderespor maçını yönetecek hakemlerin trafik kazası geçirdiğini duyurdu.

Haberler - Anadolu Ajansı 09.03.2016 - 10:57

Görsel 4.3: Trafik kazası sonrası hastaneye kaldırılan hakem ekibi haber görseli.

Haber 4: 14.03.2016 tarihli habere göre, “Gümüşhane'de meydana gelen kazada yaralanan ve durumunun ağır olması nedeniyle Gümüşhane'den Trabzon Kanuni Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne sevk edilen Futbol Hakemi, yoğun bakım servisindeki yaşam mücadelesini kaybetti” (Haberler.com, 2016) (Görsel 5).

Gümüşhane'deki Trafik Kazasında Yaralanan Hakem Öldü

14.03.2016 17:15

Görsel 4.4: Trafik kazası sonrası Hayatını kaybeden hakem ile ilgili haber görseli.

Haber 5: 20 Şubat 2022 tarihinde yayınlanan habere göre; “ TFF 3. Lig takımlarından Elazığspor’un taraftarı mağlubiyetin sonrasında sahaya atılan koltuklarla müsabakanın hakemini yaraladı. Sahaya atılan koltuklar hakem’in başında açılmaya neden oldu. Hakemin tedavisi soyunma odasında yapıldı”(Ajansspor, 2022) (Görsel 6).

Elazığspor, Kelkit Belediyespor maçında hakemin başı yarıldı

Feride Kara
İlk Yayınlanma : 20 Şub 2022 - 0023 / Son Güncelleme : 20 Şub 2022 - 0023

TFF 3. Lig 1. Grup'un 23. haftasında Elazığspor, Kelkit Belediyespor'a 2-1 mağlup olurken taraftarların attığı koltuklar maçın hakemini yaraladı

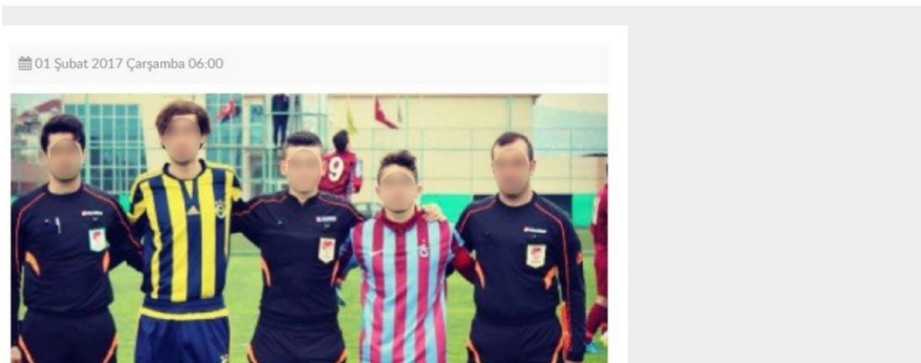

Görsel 4.5: Maç sonrası başı yarılan hakeme ait haber görseli.

Haber 6: 1 Şubat 2017 tarihinde yayınlanan habere göre; “TFF, MHK tarafından açıklanan Trabzon bölgesi hakemleri Kayseri Şekerspor-Yozgatspor 1959 FK maçına gelirken kaza geçirdi. Trabzon karayolu ile Kayseri'ye hareket eden hakem üçlüsü Giresun yakınlarında trafik kazası geçirdiler. Kaza sonrası müsabakanın hakemleri oyunun başlamasına saatler kala değiştirildi” (İleri Gazetesi, 2017) (Görsel 7).

Talihsiz kaza

Bölgesel Amatör Lig Altıncı Grup'ta ligin 16.haftasında Kayseri'de oynanan Kayseri Şekerspor-Yozgatspor 1959 FK maçını yönetecek olan Trabzon bölgesi hakemleri maça gelirken yaptıkları kaza sonucu maça 2 saat kala karşılaşmaya Konya bölgesi hakemleri atandı.

Görsel 4.6: Maça giderken trafik kazası geçiren hakemlere ait haber görseli.

Haber 7: 21 Aralık 2016 Tarihinde yayınlanan habere göre; “TT Arena'da oynanan Galatasaray, Tuzlaspor maçında yan hakem sakatlık geçirerek maçı yarıda bıraktı” (Fanatik, 2016) (Görsel 8).

Görsel 4.7: Müsabaka esnasında sakatlanan hakeme ait haber görseli.

Haber 8: 27 Şubat 2022 tarihinde yayınlanan habere göre; “Kadınhanı Belediyespor’la Anadolu Kartalspor arasında Kadınhanı’nda oynanan maç, hakeme yumruklu saldırı nedeniyle tatil edildi” (Pusula Haber, 2022) (Görsel 9).

Görsel 4.8: Müsabaka esnasında hakeme yumruklu saldırı haber görseli.

Haber 9: 04 Kasım 2018 tarihinde yayınlanan habere göre; *Türkiye Bölgesel Amatör Lig (BAL)* maçında, *Kuşadası'nda oynanan karşılaşmanın orta hakeminin yan çapraz bağlarının koptuğu öğrenilmiştir* (Haber Türk, 2018). (Görsel 10).

Bu kez hakem sakatlandı Sakatlanan hakem hastaneye kaldırılınca, maç 4. hakemle devam etti

IHA

04 Kasım 2018 Pazartesi, 23:48
Güncelleme: 05 Kasım 2018 Pazartesi, 00:00

Kuşadası'nda oynanan Türkiye Bölgesel Amatör Lig (BAL) maçında, karşılaşmanın orta hakemi [redacted] in yan çapraz bağları koptu. Sakatlanan hakem hastaneye kaldırılıp tedavi altına alınırken, maç 4. hakemle devam etti.

Görsel 4.9: Müsabaka esnasında hakeme saldırı haber görseli.

Haber 10: 04 Ağustos 2022 tarihinde yayınlanan habere göre; *“Süper ligin başlamasına bir hafta kala yaşanan bir gelişme dikkat çekti. Süper Lig'de görev verilecek olan hakemlerden ikisi atletik testlerde sakatlandı. Lifleri kopan hakemlerin tedavilerine başlandığı ve uzun bir süre maç alamayacakları öğrenildi”* (Haberlobi, 2022) (Görsel 11)

Süper Lig'de yeni sezonun başlamasına bir gün kaldı. Futbolseverlerin heyecanla beklediği karşılaşmalar öncesi dikkat çeken bir gelişme yaşandı. Süper Lig'de görev verilecek olan hakemlerden ikisi atletik testlerde sakatlandı. Lifleri kopan hakemlerin tedavilerine başlandığı ve uzun bir süre maç alamayacakları öğrenildi.

Görsel 4.10: Atletik testte sakatlanan hakemler ile ilgili haber görseli.

Haber 11: 04 Ocak 2022 tarihinde yayınlanan habere göre; “Yolspor, Gürünşalspor mücadelesinde Sivas bölgesi il futbol hakemi düdük çaldı. Maçın hakemi, maçın 60. dakikasinda adalesinde yaşanan sorun sebebiyle maçın sağlık görevlisinin yardımını istedi. Sakatlığı devam eden maçın hakemi müsabakanın 65. dakikasinda yerini yardımcı hakeme devretti” (Memleket, 2022) (Görsel 12).

Görsel 4.11: Müsabakanın Hakemi sakatlandı yerini yardımcı hakem aldı haber görseli.

Haber 12: 04 Ocak 2022 tarihinde yayınlanan habere göre; “TFF.2 lig beyaz grupta 21. Hafta Şanlıurfaspor ile Eskişehir arasında oynanan müsabakada orta hakem maçın 37. Dakikasinda sakatlandı. Hakem’e sağlık ekipleri müdahalede bulundu. Ancak ağrıları devam eden tecrübeli hakem oyuna devam edemeyeceğini söylemesi üzerine maçın 4. hakemi hazırlandı ve müsabakanın kalan dakikalarını yönetti” (Urfanatik, 2022) (Görsel 13).

Görsel 4.12: Sakatlanan Hakem yerini 4. hakeme bıraktı haber görseli.

Haber 13: 15 Mayıs 2021 tarihinde yayınlanan habere göre; “Süper Lig'in final haftasında Göztepe, Beşiktaş'ı konuk etti. Karşılaşmanın yan hakemi maç öncesinde sakatlık geçirdi. Sakatlanan yardımcı hakem yerini AVAR hakemine bıraktı” (NTV Spor, 2021) (Görsel 14).

Göztepe - Beşiktaş maçında yan hakem değişikliği

Süper Lig'in final haftasındaki Göztepe - Beşiktaş maçının öncesinde sakatlık nedeniyle yan hakem değişikliği yaşandı.

Abone ol [Google News](#)

Paylaş [Twitter](#) [Facebook](#) [WhatsApp](#) [Print](#)

NTV Spor 15.05.2021 - 20:34

Görsel 4.13: Süperlig maçında sakatlanan yardımcı hakem yerini AVAR hakemine bıraktı haber görseli.

Haber 14: 23 Mart 2022 tarihinde yayınlanan habere göre; “Kredi yurtlar kurumu'nun düzenlediği ve yurt öğrencileri arasında oynanan müsabakada, hakemin penaltı kararı vermesiyle çıkan tartışma sonucunda futbolcuların hakeme top ve krampon atarak saldırdığı ve hakemin yaralandığı, 6 oyuncunun gözaltına alındığı, hakemlerin ise şikayetçi oldukları bilgisi edinilmiştir” (Hürriyet, 2022) (Görsel 15).

Edirne'de futbol maçında kavga; 2 hakem yaralandı, 6 kişi gözaltına alındı

Güncelleme Tarihi: Mart 23, 2022 16:56

#Futbol #Edirne #Kavga

Görsel 4.14: Edirne'de Futbol maçında kavga hakemler yaralandı haberi.

Haber 15: 26 Aralık 2016 tarihinde yayınlanan habere göre; “*Spor Toto Süper Lig'in 16. hafta maçında Trabzonspor ile Fenerbahçe, Avni Aker'de karşı karşıya geldi. Maçın yan hakemi, 15. dakikada sakatlandı. Onun yerine mücadelenin 4. hakemi geçmek zorunda kaldı*” (Fanatik, 2016) (Görsel 16).

Görsel 4.15: Müsabakada sakatlanan süperlig hakemi yerine 4. Hakem görev aldı.

Haber 16: 17 Ocak 2017 tarihinde yayınlanan habere göre; “*Bursa'da oynanan Süper Amatör Ligi mücadelesinde Kemalpaşa Çeltikspor futbolcuları, kararlarını beğenmedikleri için Bursa hakemlerinden oluşan hakem ekibine saldırdılar. Şiddetli bir şekilde darpa uğrayan ve durumunun kötü olduğu belirtilen 3.Lig C Klasman hakeminin durumu Bursa'daki diğer hakemler tarafından tepkiyle karşılandı*”. (Vatan, 2017) (Görsel 17).

Görsel 4.16: Maçın Hakem üçlüsü verdikleri kararları beğenmedikleri gerekçesiyle darp edildi.

Haber 17: 06 Mart 2022 tarihinde yayınlanan habere göre; “Aydın Süper Amatör Lig 1. Grup’ta ligde kalma mücadelesi veren Kuşadası Trabzon Gençlik Spor, Ersa Sigorta Acarlarspor’u evinde ağırlamıştı. Kuşadası TFF Sahası’nda oynanan maçın 31. dakikasinda Acarlarspor 2-0 öndeyken, Kuşadası Trabzonlu futbolcu, bir pozisyonda faul beklemiş, yan hakem pozisyonu faul olarak değerlendirmemişti. Yan hakeme hakaret eden oyuncunun, kırmızı kart görmesinin ardından oyuncu ile takım arkadaşı, yan hakemi darp etmişti. Yaşanan gerginliğin ardından, güvenlik gerekçesiyle maçın geriye kalan kısmı oynanmamıştı.” (Ses Gazetesi, 2022) (Görsel 18).

Görsel 4.17: Maçın Hakemini darp eden oyunculara 15'er maç ceza verildi.

Haber 18: 16 Mart 2014 tarihinde yayınlanan habere göre; “İkinci Amatör Küme 5. Grup’ta şampiyonluk mücadelesi veren iki takımın karşılaşmasında lider Aydınspor ile 3 puan gerisindeki Sandıklıspor arasındaki maçta 89. dakikada Aydınspor 4-3 önde iken hakemler Sandıklısporlu oyuncular tarafından darp edilince maç tatil edildi” (Denge, 2014) (Görsel 19).

Görsel 4.18: Hakemler Darp Edildi.

Haber 19: 19 Nisan 2018 tarihinde yayınlanan habere göre; “Aydın’da amatör lig hakemi trafik kazası geçirdi. Hastaneye kaldırılan hakemin sağlık durumunun iyi olduğu öğrenildi” (Denge, 2018) (Görsel 20).

Görsel 4.19: Aydın’da hakemin yaşadığı trafik kazasına ilişkin haber.

Haber 20: 09 Şubat 2019 tarihinde yayınlanan habere göre; “Ordu’nun Fatsa ilçesinde, buldukları otomobilin hafif ticari araçla çarpışması sonucu yaralanan amatör maçta görevli 3 hakem ve İl Hakem Kurulu Başkanı hastaneye kaldırıldı” (Olay53.com, 2019) (Görsel 21).

Maça giden hakemler kaza yaptı: 4 yaralı

Ana Sayfa » Karadeniz 09.02.2019 14:20

Ordu'nun Fatsa ilçesinde, buldukları otomobilin hafif ticari araçla çarpışması sonucu yaralanan amatör maçta görevli 3 hakem ile İl Hakem Kurulu Başkanı hastaneye kaldırıldı

Ordu'nun Fatsa ilçesinde amatör maçta görevli hakemlerin bulunduğu otomobilin hafif ticari araçla çarpışması sonucu 4 kişi yaralandı.

Bolaman Mahallesi'nde Halim Odabaş'ın kullandığı plakalı otomobil ile sürücüsünün kimliği henüz öğrenilemeyen plakalı hafif ticari araç çarpıştı.

Kazada, Odabaş'ın yanı sıra beraberindeki ve ile Ordu İl Hakem Kurulu Başkanı yaralandı.

Yaralılar, Ordu Devlet Hastanesinde tedavi altına alındı.

Öte yandan, ve in Ordu 1. Amatör Lig'de Yaşamspor ile Demirsport arasında oynanacak maçın hakemleri oldukları öğrenildi.

Maç, kaza nedeniyle ertelendi.

Görsel 4.20: Ordu’da Maça Giden Hakemler Kaza yaptı 4 yaralı.

Haber 21: 13 Ocak 2019 tarihinde yayınlanan habere göre; “*Torbalı Yedi Eylül İlçe Stadı'nda oynanan karşılaşmada maçın orta hakemi, Ayrancılar Gençliksporlu teknik ekip, futbolcular ve taraftarları tarafından darp edildi*” (Hürriyet, 2019) (Görsel 22).

Hakeme tekme ve yumruklu saldırı!

Güncelleme Tarihi: Ocak 13, 2019 16:18

#izmir 1. Amatör Lig 10. Grup

#Ayrancılar Gençlikspor

#MESEV Gençlik Ve Spor

Görsel 4.21: Hakem teknik ekip, futbolcular ve taraftarları tarafından darp edildi.

Haber 22: 26 Nisan 2016 tarihinde yayınlanan habere göre; “*Trabzonspor-Fenerbahçe maçında 17 yaşındaki taraftar tarafından darp edilen çizgi hakemi o anları anlattı "Önce sırtıma ve hemen sonrasında tekme ile tam kalbimin üzerine darbe aldım. Önce sahada sonra soyunma odasında nefesim kesildi"* (Cumhuriyet, 2016 (Görsel 23).

Trabzon'da saldırıya uğrayan hakem o anları anlattı: Kalbime vurdu, nefesim kesildi

cumhuriyet.com.tr

26 Nisan 2016 Salı, 08:54

Görsel 4.22: Hakeme tekme ve yumruklu saldırı.

Haber 23: 07 Mayıs 2012 tarihinde yayınlanan habere göre; “Kocaeli 2. Amatör Lig'de Bağçeşmespor ile Halidere Belediyespor arasında oynanan maçın ardından, Halidere futbolcuları maçın hakemini tekme tokat dövdü.” (Yerel Futbol, 2012) (GörSEL 24).

İzmit'te hakeme uçan tekme

Kocaeli 2. Amatör Lig'de Bağçeşmespor ile Halidere Belediyespor arasında oynanan maçın ardından, Halidere futbolcuları maçın hakemini tekme tokat dövdü.

GörSEL 4.23: Maçın hakemine tekme tokat saldırı.

Haber 24: 10 Şubat 2019 tarihinde yayınlanan habere göre; “Konya’da 3. Lig Kadın Futbol Takımı 9. Grup'ta yer alan Konya İdmanyurdu ile Anadolu Yıldızları Spor'un maçında kırmızı kart gören sporcunun hakeme saldırması ortalığı karıştırdı. Bir ara koşarak hakeme uçarak tekme savuran futbolcunun bu girişimi sonuçsuz kaldı” (En Son Haber, 2019) (GörSEL 25).

Haberler • Futbol Haberleri • Kırmızı kart gören kadın futbolcu hakeme saldırdı

Kırmızı kart gören kadın futbolcu hakeme saldırdı

GörSEL 4.24: Hakeme uçan tekme.

Haber 25: 12 Aralık 2021 tarihinde yayınlanan habere göre; “Ordu'nun Ünye ilçesinde amatör maçta kendisine kırmızı kart gösteren hakeme kafa atan Ünye 1957 Sporlu futbolcunun sözleşmesi tek taraflı feshedildi” (TGRT Haber, 2021) (GörSEL 26).

Hakeme kafa attı, sözleşmesi feshedildi!

Futbol | Editör: Emre Topaloğlu

Google News

Ordu'nun Ünye ilçesinde amatör maçta kendisine kırmızı kart gösteren hakeme kafa atan Ünye 1957 Sporlu futbolcu Sefa Demir'in sözleşmesi tek taraflı feshedildi.

GörSEL 4.25: Hakeme kafa atan oyuncunun sözleşmesi feshedildi.

Haber 26: 17 Mayıs 2022 tarihinde yayınlanan habere göre; “Canikspor’un 2-1 kazandığı maçta Vefasporlu oyuncu, küfür edince kırmızı kart gördü. Kartın ardından hakemin üzerine yürüdü, araya polis girince çöp kovasını hakeme fırlattı” (Gazete Gerçek, 2022) (GörSEL 27).

Hakeme çöp kovası fırlattı!

GörSEL 4.26: Hakeme çöp kovası fırlatan oyuncu.

Haber 27: 30 Nisan 2022 tarihinde yayınlanan habere göre; “Elazığ'da, Bölgesel Amatör Lig'de oynanan maçta bir taraftarın yanında getirdiği sapanla, sahadaki futbolcu ve hakemlere taş fırlattığı anlar başka bir taraftar tarafından cep telefonu kamerasıyla kaydedildi” (Haber Global, 2022) (Görsel 28).

Görsel 4.27: Bir Taraftarın sahadaki futbolcu ve hakeme sapanla taş atarken görüntüsü.

Haber 28: 18 Aralık 2016 tarihinde yayınlanan habere göre; “Manisa 1. Amatör Küme A Grubu'nda oynanan müsabakada bir futbolcu aleyhlerine penaltı kararı veren hakeme yumruk attı.” (Fanatik, 2016) (Görsel 29).

Görsel 4.28: Hakeme yumruk atan oyuncu karakola götürüldü.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada Futbol Hakemleri ve Gözlemcilerinin görev aldıkları süreç içerisinde çeşitli sebeplerden kaynaklı karşılaştıkları çevre sağlığı sorunlarından olan yaralanma, sakatlanma ve ölüm gibi hayatlarını etkileyecek durumlar ve bunlara bağlı oluşan iş sağlığı güvenliği durumları yönünden değerlendirilmiştir. Bu amaçla 2012-2022 yılları arasında ulusal ve yerel basında yer alan haberler incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda müsabakalarda görev alan hakem ve gözlemciler müsabakaya hazırlık aşamasından, seyahatlerine ve müsabaka yönetimine kadar birçok alanda tehlikeli durumlarla karşı karşıya kaldığı görülmüştür.

Futbol hakemlerinin ve gözlemcilerinin görevlendirilmeleri Türkiye Futbol Federasyonu'na bağlı Merkez Hakem Kurulu tarafından ve Merkez Hakem Kurulu'nun yetkilendirmiş olduğu Bölgesel Hakem Kurulları ve İl Hakem Kurulları tarafından yapılan atamalarla gerçekleştirilmektedir. Görevlendirme ilgili kurulun atama yapmasıyla başlayıp müsabaka seyahat programı tamamlanıncaya kadar devam etmektedir. Bu süreç içerisinde Görevlendirilen hakem ve gözlemciler Türkiye Futbol Federasyonu ve Merkez Hakem Kurulu Talimatlarına uygun olarak hareket etmekte yükümlüdürler. Müsabakalarda görevlendirilen hakem ve gözlemciler maçın hakemi tarafından atama sonrası oluşturulan seyahat programı doğrultusunda, yolculukları sırasında trafik kazalarına maruz kalabilmektedirler.

Hakemlerin vermiş olduğu kararlar sporun doğası gereği bir takımın lehine olurken diğer takımın aleyhine olmaktadır. Spor müsabakalarını yönetme konusunda yetkili ve yetkin olan hakemler oyuncuların ve taraftarların hoşuna gitse de gitmesede talimatlar ve kurallar çerçevesinde vermek zorundadır. Ancak bu durum çoğu zaman oyuncuların, görevlilerin ve taraftarların tepkisine neden olmaktadır. Futbol hakemleri yönettikleri müsabakalarda vermiş olduğu tüm kararlardan sorumlu olmaları sebebiyle doğrudan hedef haline gelmiş bir konumdadır.

Çalışma Bakanlığı verilerinden ve Türkiye Futbol Federasyonu'na ait veri ve istatistiksel bilgilerden ve özellikle spor basını ile yazılı ve görsel medyada yer alan haberler taranarak Türkiye'deki futbol hakemleri ve gözlemcilerine ilişkin kaza ve yaralanmalara ait haberler araştırılmıştır. Son 10 yılda futbol hakem ve gözlemcileri camiasında meydana gelen kazaların çeşitleri, kayıt altına alınmış kaza sayısı, bu kazalardan etkilenen hakem ve gözlemcilerin kaza/yaralanma sonucunda yaşadıkları mağduriyetleri, maç esnasında hakemlerin ne tür

psikolojik ve fiziksel şiddet unsurlarıyla karşılaştıkları ortaya konmaya çalışılmıştır. Yapılan haber araştırması sonuçlarında özellikle futbol hakemlerinin ve gözlemcilerinin yaralanma ve sakatlanmaları, şiddet içeren fiziksel müdahaleler / Saldırılar (Sporda Şiddet) ile ilgili kazalar ve yaralanmalar en sık karşılaşılan çevresel sağlık sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özgür ve diğerleri (2011) yapmış olduğumuz tez çalışmamızda belirtmiş olduğumuz sporda şiddet kaza ve yaralanma durumları hakkında tanımlayıcı bir çalışma yapmıştır. Toplumların gelişmişlik seviyesi ile birlikte azalması beklenen şiddetin, geçmişten bugüne devam ettiğinin, Bu var oluş, günümüzde hem geçmişte yaşandığı haliyle ilkel şekilde, hem de teknolojinin kullanımıyla farklı şekillerde yaşanmakta olduğunun, Bu noktada, şiddetin insan haklarına yönelik önemli bir tehdit oluşturmakta olduğunun, Şiddetin 21. yüzyılın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinde, insanların toplumsal sorunlarından biri olarak varlığını sürdürmekte olduğuna vurgu yapmıştır.

Mil ve Şanlı (2015), ifade edildiği üzere futbol seyircilerinin şiddet eğilimlerine yönelik, hakemlerin iş sağlığı ve güvenliği, kaza ve yaralanmalarına neden olan faktörlere değinen bu çalışmada *“Seyircilerin tüm bu oyunu izlemek için saatler öncesinde tribünde yerlerini alıp heyecanla bekledikleri, Fakat bunca güzel heyecanın içinde bazen istenmeyen olaylar da yaşanabildiği, Sporcuların birbirleriyle, yöneticilerin başka yöneticilerle ya da izleyenlerin kendi arasında gibi futbolun içinde yer alan faktörlerin fiili veya sözel şiddet eğilimi sergilediklerine şahit olunduğu görülmektedir.*

Sporda Şiddete maruz kalan futbol hakemlerinin içinde bulunduğu çalışma ortamı ile ilgili tehlikenin boyutlarına bakacak olursak; Öğüt Eker (2010), tarafından yayınlanan çalışmada; *“birey için, sosyal aidiyet duygusu ve diğer grup üyeleriyle ortak bir noktada birleşme isteği o kadar güçlüdür ki, bir futbol taraftarı, takımı için ölümü ve öldürmeyi göze alabilecek kadar toplumsal içgüdünün esiri olabilmektedir”* ifadesi görülmektedir.

Gürpınar ve Güven (2011), *“futbol hakemlerinin karşılaştıkları sportmenlik dışı davranışların belirlenmesi ve bu davranışların hakemlerin çeşitli değişkenleri”* konusunu incelemişlerdir. Sonuç olarak; *“Futbol müsabakalarında görülen sportmenlik dışı davranışlar en çok taraftarlardan daha sonra oyuncularından ve teknik ekipten kaynaklandığı görülmektedir. Sportmenliğe aykırı bu davranışlara en çok hakemler sonrasında oyuncular maruz kalmaktadır. Özellikle hakemlere yapılan fiziki saldırılar ve psikolojik baskı hakemin oyunun kontrolünü kaybetmesine, maça konsantre olamamasına hatta sağlık problemleri yaşamasına kadar birçok sonuç ortaya çıkarmaktadır.”*

Futbol hakem ve gözlemcilerin görevlendirilmiş oldukları müsabakalara seyahatleri esnasında karşılaşmış oldukları trafik kazaları da en sık karşılaşılan ölümlü kaza / kaza ve yaralanmalar arasında olduğu görülmektedir. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü (2008b), tarafından yapılmış olan çalışmada tez çalışmamıza benzer nitelikte bir öneride bulunularak özel zorunlu sporcu sağlık sigortası konusu gündeme getirilmiştir. “*Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, TFF, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, Türkiye Spor Hekimliği Derneği, Türkiye Doping Mücadele Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Spor Hekimliği Anabilim Dalının 2008 senesinde organize ettiği sporcu çalıştayında sporcu sağlığı konusunda komisyonlar oluşturulmuş ve 2008 Spor Şurasında oluşturulan “Sporcu Sağlık Sigortaları ve Sosyal Güvenceler Komisyonu’nda ortaya konulan, spor kaynaklı sağlık sorunlarının çözümü için trafik sigortası tarzında bir “Özel Zorunlu Sporcu Sağlık Sigortası” önerilmiştir. Ayrıca sporcular için önerilen bu sigorta uygulamasının, lisans çıkarması zorunlu olan veya olmayan hakem, antrenör, doktor, fizyoterapist, masör, malzemeci, yönetici gibi spor çalışanları için de uygulanabilmesi önerilmiştir*”

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Yapılan incelemeler sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

1. Son 10 yıl içerisinde ulusal ve yerel basında yer alan futbol hakem ve gözlemcilerinin maruz kaldıkları kazalar arasında 2 si ölümlü olmak üzere 7 adet kaza haberi ile karşılaşılmıştır.
2. Çalışmamızda Müsabakalara hazırlık aşamasında yapılan antrenman ve ısınmalar sırasında veya müsabaka esnasında görev alan hakemlerin karşılaştıkları sakatlanmalar ve yaralanmalar konusunda 2012-2022 yılları arasında ulusal ve yerel basında karşılaşılan haberler doğrultusunda hakemlerin ağır yaralanma problemleri ile pek karşılaşılmadığı, ancak spor yaşamına devam edemeyecek veya sportif faaliyetlerine ara vermelerini gerektirecek sakatlanmaların meydana geldiği de görülmüştür.
3. Futbol müsabakalarında hakem ve gözlemcilerin en fazla karşılaştıkları durum şiddet içeren fiziksel müdahaleler / Saldırıları (Sporda Şiddet) ile ilgili kazalar ve yaralanmalardır. Son 10 yılda ulusal ve yerel basın yer alan haberlerin yarıya yakını, fiziksel müdahaleler/saldırıları (Sporda Şiddet) ile ilgili olduğunu görülmüştür.
4. Futbol hakemleri ve gözlemcilerinin karşılaştıkları bu tür durumlar, sosyal güvencelerinin olmaması ve karşılaştıkları kaza, yaralanma, sakatlık hallerinde hakem ve gözlemcilerin mağduriyet yaşanmasına sebep olmaktadır.

6.2. Öneriler

Yapılan incelemeler sonucunda spor camiasında gerek yolculuklar sırasında gerekse müsabakalar esnasında çevresel faktörler bağlı çeşitli kazalar ve yaralanmalar meydana gelmektedir. Yapılan faaliyetin/işin doğası gereği bu tür durumların önüne geçilebilmesi amacıyla;

- ✓ İSG kapsamında her türlü çevresel önlemlerin alınmasının kaza yaralanma gibi durumların en aza indirilmesinde önemli olduğu,
- ✓ Bu meslek grubunda görev yapan Futbol Hakem ve Gözlemcilerinin olası mağduriyetlerinin en aza indirilmesi, ailelerinin ve kendilerinin sosyal güvence altına alınmalarının önem taşıdığı,
- ✓ Sporda şiddet olarak adlandırılan sporcuların, müsabakalarda görevli hakem/gözlemci ve diğer personelin hatta seyircilerin çeşitli şekillerde zarar görmesine neden olan durumları en aza indirecek şekilde düzenlemeler yapılmasının,

sorunların çözümüne yarar sağlayacağı görüşündeyiz.

Bu konun daha net verilerinin ortaya konabilmesi, durumun daha iyi yansıtılabilmesi için resmi kayıt tutulması oldukça önemlidir. TFF tarafından kaza, yaralanma, şiddet gibi sporda meydana gelen olumsuzluklara ilişkin bilgiler ile bu tür durumlardan etkilenen spor camiası mensuplarının durumlarına ilişkin veriler kayıt altına alınması gerekmektedir.

Bundan sonra yüz yüze görüşme gibi farklı yöntemler ile yapılacak çalışmaların konunun aydınlatılması ve sorunun ortaya konmasına katkı sağlayacağı kanısındayız.

KAYNAKLAR

Ajansspor, (2022). *Elazığspor, Kelkit Belediyespor maçında hakemin başı yarıldı, (Çevrimiçi)*, <https://ajansspor.com/haber/elazigspor-kelkit-belediyespor-macinda-hakemin-basi-yarildi-596895> adresinden erişildi.

Anderson, Gerard ve Peter S. Hussey, (2001). Comparing Health System Performance in OECD Countries, *Health Affairs*, 20(3), 219-232.

Apaydın, A. (2000). *Futbola Giriş*, Bursa: Akmat Akınoğlu Matbaacılık.

Arseven, F. (2004). Yeni İş Kanununun İş Sağlığı ve Güvenliği Yaklaşımı, *TİSK İşveren Dergisi*, 42,7, s. 15.

Babacan, D. (1991), *Türkiye’de Futbol Hakemliği*, İstanbul: TFF Eğitim Yayınları, 118.

Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15.

Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231–274.

Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5:2, 368-388.

Batmaz, H.C., Yıldırım, F., Coşkun, Z., Atalı, A. ve Diğerleri (2013). Ortaöğretim kurumlarında voleybol oynayan sporcuların spora yönelik beklenti ve memnuniyet düzeyleri, (Elazığ ili Örneği), *NWSA-Sports Sciences Journal* 8(4): 65-74

Can, Y. (1991). *Türkiye’de Sporcuların Sosyal Güvenliği*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Cantez, D. (2021). *Futbol Hakemlerine Göre Seyirciyi Saldırganlığa Yönlendiren Faktörler*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

- Cel, A. (1994). Hakemlik Psikolojisi, *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 1, 21-23.
- Collina, P. (2004). *Benim Oyun Kurallarım*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 191.
- Creswell, J. (2002). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall.
- Cumhuriyet, (2016). *TFF'de büyük skandal... Cüneyt Çakır dahil 22 hakem kaçak işçi*. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/tffde-buyuk-skandal-cuneyt-cakir-dahil-22-hakem-kaçak-isci-632906> adresinden erişildi.
- Cumhuriyet, (2016). *Trabzon'da saldırıya uğrayan hakem o anları anlattı: Kalbime vurdu, nefesim kesildi*. <https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/trabzonda-saldiriya-ugrayan-hakem-o-anlari-anlatti-kalbime-vurdu-nefesim-kesildi-522164> adresinden erişildi.
- Daştan, İ. ve Çetinkaya ,V. (2015). OECD Ülkeleri ve Türkiye'nin Sağlık Sistemleri, Sağlık Harcamaları ve Sağlık Göstergeleri Karşılaştırması, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 4:1
- Denge, (2014). *Hakemler darp edildi!*. <https://www.aydindenge.com.tr/spor/16/03/2014/hakemler-darp-edildi> adresinden erişildi.
- Denge, (2018). *Aydınlı hakem trafik kazası geçirdi*. <https://www.aydindenge.com.tr/asayis/19/04/2018/aydinli-hakem-trafik-kazasigecirdi/galeri/1> adresinden erişildi.
- Devecioğlu, S. (2003) Türkiye Futbol Federasyonunun Özerkliği, *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, VIII:3: 5.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (1983). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gençlik ve Spor Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.
- Durna, E. (1997). *Türkiye'de Futbol ve Hakem*, İstanbul: Yıldızlar Matbaacılık, 144.
- E.O.H.S., (1987), *International Labour Office, Encyclopaedia of Occupational Health and Safety*, 4th Edition, Geneva, Vol: 1, Part: IV, s. 30.

En Son Haber, (2019). *Kırmızı kart gören kadın futbolcu hakeme saldırdı.* <https://www.ensonhaber.com/kralspor/futbol/kirmizi-kart-goren-kadin-futbolcu-hakeme-saldir-di-2019-02-10> adresinden erişildi.

Fanatik, (2016). *Galatasaray-Tuzlaspor maçında hakem sakatlandı.* <https://www.fanatik.com.tr/galatasaray-tuzlaspor-macinda-hakem-sakatlandi-video-1268311> adresinden erişildi.

Fanatik, (2016). *Hakeme yumruk attı, karakola götürüldü.* <https://www.fanatik.com.tr/hakeme-yumruk-atti-karakola-goturuldu-1267772> adresinden erişildi.

Fanatik, (2016). *Trabzonspor-Fenerbahçe maçında hakem sakatlandı. Erişim Tarihi: 04.08.2022* <https://www.fanatik.com.tr/trabzonspor-fenerbahce-macinda-hakem-sakatlandi-1269097> adresinden erişildi.

Fanatik, (2016). *Türkiye'de hakemler kaçak işçi!.* (<https://www.fanatik.com.tr/turkiye-de-hakemler-kacak-isci-1262981> adresinden erişildi.

Fanatik, (2017). *Hakem maç sırasında çukura düştü ve sakatlandı.* <https://www.fanatik.com.tr/hakem-mac-sirasinda-cukura-dustu-ve-sakatlandi-1275154> adresinden erişildi.

Fotomaç, (2015). *Maçtan dönen hakemler kaza yaptı.* <https://www.fotomac.com.tr/futbol/2015/11/22/mactan-donen-hakemler-kaza-yapti> adresinden erişildi.

Gazete Gerçek, (2022). *Hakeme çöp kovası fırlattı!.* <https://www.gazetegercek.com.tr/hakeme-cop-kovasi-firlatti/101272/> adresinden erişildi.

Gaziantep27.net, (2017). *Kara geceye 22 yıl oldu.* <https://www.gaziantep27.net/kara-geceye-22-yil-oldu-509576h.htm> adresinden erişildi.

Gerek, N. (2000), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Gifford, C. (2006). *Futbol Ansiklopedisi*, Tudem Yayınları, 36.

Gill, DL. (2000). *Psychological Dynamics of Sport and Exercise*. Second Edition. Human Kinetics.

GSB (Gençlik ve Spor Bakanlığı). (1976). *Sporcu İçin Sosyal Güvenlikler Hakkında Rapor (Rapor Yayın No: 5)*, Ankara.

GSGM (Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü). (2008). *26-28 Kasım 2008 Spor Şurası*, Ankara.

Guba, E. G. and Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. In N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Ed.). *Handbook of Qualitative Research* (s. 105–117). Thousands Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.

Güler, Ç. ve Çolakoğlu, Z. (1994). Sosyal Çevre, *Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi:27*.

Gürpınar, B. (2009). *Basketbol Ve Futbol Hakemlerinin Karşılaştıkları Sportmenlik Dışı Davranışlar Ve Bu Davranışların Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gürpınar, B. ve Güven, Ö. (2011). Futbol Hakemlerinin Karşılaştıkları Sportmenlik Dışı Davranışların İncelenmesi, *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, IX (1) 7-14

Haberler.com, (2016). *Gümüşhane'deki Trafik Kazasında Yaralanan Hakem Öldü*. <https://www.haberler.com/guncel/gumushane-deki-trafik-kazasinda-yaralanan-hakem-8258511-haberi/> adresinden erişildi.

Haberlobi, (2022). *Süper Lig'de iki hakem sakatlandı: Uzun süre maç alamayacaklar*. <https://www.haberlobi.com/super-ligde-iki-hakem-sakatlandi-uzun-sure-mac-alamayacaklar> adresinden erişildi.

Haber3, (2022). *Kaçtı ama kurtulamadı!! 8 futbolcu bir olup hakeme saldırdı! Öldüresiye dayak kamerada*. <https://www.haber3.com/spor/futbol/kacti-ama-kurtulamadi-8-futbolcu-bir-olup-hakeme-saldirdi-olduresiye-dayak-kamerada-haberi-6065925> adresinden erişildi.

Haber Global, (2022). *Hakem ve futbolculara sapanla taş fırlattı!*. <https://haberglobal.com.tr/spor/elazigdaki-bir-macta-taraftar-hakem-ve-futbolculara-sapanla-tas-firlatti-174455> adresinden erişildi.

Haber Türk , (2018). *Bu kez hakem sakatlandı Sakatlanan hakem hastaneye kaldırılınca, maç 4. hakemle devam etti.* <https://www.haberturk.com/aydin-haberleri/64469257-bu-kez-hakem-sakatlandisakatlanan-hakem-hastaneye-kaldirilince-mac-4-hakemle-devam-etti> adresinden erişildi.

Haugen, T and Seiler, S. (2015). Physical and Physiological Testing of soccer players. Why, What and How Should we measure? *Sports Science;19*, 10-26. Ekt Ezgi Öztürk.

Huber, M. ve Orosz, E. (2003). “Health Expenditure Trends in OECD Countries, 1990-2001”, *Health Care Financing Review*, 25(1): 1-2.

Hürriyet, (2018). *Spor Arena, TFF hakemleri dinlemedi! Takla atan araçtan maça.* <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/tff-hakemleri-dinlemedi-takla-atan-aractan-maca-40718072> adresinden erişildi.

Hürriyet, (2019). *Hakeme tekme ve yumruklu saldırı!* <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/hakeme-tekme-ve-yumruklu-saldiri-41081792> adresinden erişildi.

Hürriyet, (2021). *Spor Arena, Korkunç olay! Maçtan çıkan hakemlere saldırı! Arabayı yaktılar, hakem yaralandı.* <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/korkunc-olay-mactan-cikan-hakemlere-saldiri-arabayi-yaktilar-hakem-yaralandi-41901186> adresinden erişildi.

Hürriyet, (2022). *Spor Arena, Edirne'de futbol maçında kavga; 2 hakem yaralandı, 6 kişi gözaltına alındı,* <https://www.hurriyet.com.tr/sporarena/edirnede-futbol-macinda-kavga-2-hakem-yaralandi-6-kisi-gozaltina-alindi-42028365> adresinden erişildi.

İbadullayeva, J., Jumaniyazova, K., Azimzadeh, S., Canıgür, S., Esen, F. (2019). Çevre Kirliliğinin İnsan Sağlığı Üzerindeki Etkileri, *TürkTıp Öğrencileri Araştırma Dergisi*.

İleri Gazetesi, (2017). *Talihsiz Kaza,* <https://www.ilerigazetesi.com.tr/spor/talihsiz-kaza-h40262.html> adresinden erişildi.

International Labour Office, (1985), *The Cost of Occupational Accidents and Diseases*, Geneva, ILO OSH Series, No: 54.

International Labour Office [ILO]. (2007). (Çevrimiçi) Erişim Tarihi: 17.06.2022
<https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/who-we-are/international-labour-office/lang--en/index.htm> adresinden erişildi.

Keten, M. (1979). *Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Güvenlik*, Yayın no: 1683, DPT Yayını, Ankara, ; 23- 38.

Kızılboğa, R. ve Batal, S. (2012). “Türkiye’de Çevre Sorunlarının Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Önemi”, Mustafa Kemal Atatürk Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), ss 192-199.

Lloyd J. and Mitchinson J. (2008). *Cahillikler Kitabı*, Çev. Cihan Aslı Filiz, Emre Ergüven, 10. Baskı, İstanbul: NTV Yayınları, s. 81.

Lumpkin A., Stoll S.K. and Beller J.M. (2003) *.Sport Ethics: Applications for Fair Play*. Mc Graw Hill Publisher.

Makine Mühendisleri Odası, (2008). *İş sağlığı ve Güvenliği Oda Raporu*,s. 28,(Çevrimiçi)
http://www.mmo.org.tr/resimler/ekler/eefb05091133486_ek.pdf adresinden erişildi.

Memleket, (2022). *Hakem Sakatlandı*, Erişim Tarihi: 04.08.2022
<https://sivasmemleket.com.tr/spor/hakem-sakatlandi-h61883.html> adresinden erişildi.

Meslek Hastalığı, (2017). *Futbol kulüplerinde iş sağlığı ve güvenliği yeterli mi?*
<https://www.meslekhastaligi.net/futbol-kuluplerinde-is-sagligi-ve-guvenligi-yeterli-mi/>
adresinden erişildi.

Mil, H. ve Şanlı, S. (2015), Sporda Şiddet ve Medya Etkisi: Bir Maçın Analizi, *Dergipark*,14:55:231-247.

Morgan D. L. (1996), *Focus Groups as Qualitative Research*, Sage Publications, New York.

Morgan G. and Smircich L. (1980). The Case for Qualitative Research, *Academy of Management Review*, 5(4), 491-500.

Msn, (2022). *Brezilya'da Kadın Hakeme Saldırı*. <https://www.msn.com/tr-tr/haber/bilim-ve-teknoloji/brezilyada-kad%C4%B1n-hakeme-sald%C4%B1r%C4%B1/vp-AAWNS5f> adresinden erişildi.

NTV, (2016). *Bölgesel Amatör Lig hakemleri kaza geçirdi*. https://www.ntv.com.tr/spor/bolgesel-amator-lig-hakemleri-kaza-gecirdi,oN-B-agOtkOVC8hTI_fopQ adresinden erişildi.

NTV Spor, (2021). *Göztepe - Beşiktaş maçında yan hakem değişikliği*. <https://www.ntvspor.net/futbol/goztepe-besiktas-macinda-yan-hakem-degisikligi-60a00620f9459c5f10d8d828> adresinden erişildi.

NTV Spor, (2022). *Sahada saldırıya uğrayan hakem hayatını kaybetti*, <https://www.ntvspor.net/futbol/sahada-saldiriya-ugrayan-hakem-hayatini-kaybetti-62a87f44f52aa9120c0134a3> adresinden erişildi.

OECD, (2011). *Better Policies For Better Lives. Health: Spending Continues to Outpace Economic Growth in Most OECD Countries*.http://www.oecd.org/document/38/0,3746,en_21571361_44315115_48289894_1_1_1_1,00.html] (11.11.2013).

Olay53.com, (2019). *Maça giden hakemler kaza yaptı: 4 yaralı*. <http://www.olay53.com/haber/macaga-giden-hakemler-kaza-yapti-4-yarali-679630.htm> adresinden erişildi.

Öğüt Eker, G. (2010). Futbolun Dayanılmaz Çekiciliği, Büyülenen Taraftar Portresi, Fanatizm ve Beşiktaş, *Milli Folklor Dergisi*, 11:85.

Öner, S. (2011). *Sporda Sosyal Güvenlik*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Özgür, G. ve diğerleri (2011). Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*; 2:2:53-60

Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2nd ed.) Sage, Newbury Park, 532.

Pusulahaber, (2022). *Konya'da amatör maçta hakeme yumruklu saldırı*. <https://www.pusulahaber.com.tr/konyada-amator-macta-hakeme-yumruklu-saldiri-1588529h.htm> adresinden erişildi.

Sarıkol, E. (2018). Futbol Müsabakalarında Hakemlerin Görev Yetki ve Sorumlulukları, *Iğdır Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1: 1: 29-34

Ses Gazetesi, (2022). *Hakemi darp eden oyunculara 15'er maç ceza*. <https://www.sesgazetesi.com.tr/haber/9521107/hakemi-darp-eden-oyunculara-15er-mac-ceza> adresinden erişildi.

Shenton, A. K. (2004). Strategies for Ensuring Trustworthiness in Qualitative Research Projects. *Education for information*, 22(2), 63-75.

SGSSK. (2006). Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060616-1.htm>

Smith, A.P. (2011), *Noise, Stress And Safety at Work Effects of Noise, Job Characteristics and Stress on Mental Health and Accidents, Injuries and Cognitive Failures at Work*, ICBEN, London.

Strauss, A. and Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research*, Sage Publications.

Sunay, H. (1992). Ankara Bölgesi Futbol Hakemlerinin Hakemliğe Yönelmelerine Etki eden Motivasyonel Etkenler Üzerine Bir Araştırma, *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 2, 18-23.

Süzek, S. (1985). *İş Güvenliği Hukuku*, Ankara: Savaş Yayınları, s. 18–20.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2018). *Çevre*. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/bolu/icerikler/cevre-20180222082618.pdf>

TFF (Türkiye Futbol Federasyonu), (2019). www.tff.org.tr adresinden erişildi.

TFF, (2019). *Türkiye Futbol Federasyonu Merkez Hakem Kurulu 2019-2020 Futbol Sezonu* <https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/MHK/2019-2020-Hakem-Gozlemci-Listesi.pdf> adresinden erişildi.

TGRT Haber, (2021). *Hakeme kafa attı, sözleşmesi feshedildi.*
<https://www.tgrthaber.com.tr/futbol/hakeme-kafa-atti-sozlesmesi-feshedildi-2805066>
adresinden erişildi.

The World Health Organization, (2022). *Occupational Health Page,*
<https://www.who.int/> adresinden erişildi.

Turktime, (2016). *Federasyon'da skandal! Meğer 22 hakem, kaçak işçi olarak çalıştırılıyormuş.* <https://www.turktime.com/haber/federasyon-da-skandal-meger-22-hakem-kacak-isci-olarak-calistiriliyor/424728> adresinden erişildi.

Türe, D. (2002). *Tanrının Küçük Oğlu (Bir Hakemin Anıları).* Karşı Kıyı Yayınları: 5.

Türkiye Futbol Federasyonu Disiplin Talimatı, (2022).
<http://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMAT2008/Futbol> adresinden erişildi.

Urfanatik, (2022). *Sahalarda Nadir Görülen Olay Urfa'da Yaşandı.*
<https://www.urfanatik.com/haber/9210559/sahalarda-nadir-gorulen-olay-urfada-yasandi>
adresinden erişildi.

Uzunoglu, Ö. F. (2008). *Türk Futbol Hakemlerinin Karar Verme Stilllerinin Klasmanlarına Ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Ünsar, S. (2003). *Türkiye'de İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Uygulamalarının Mevcut Durumu ve Konuyla İlgili Yapılan Bir Araştırma,* Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 4.

Vatan, (2017). *Üç hakemi darp ettiler! Durumları ağır...,*
<https://www.gazetevatan.com/sampiy10/uc-hakemi-darp-ettiler-durumlari-agir-1029348>
adresinden erişildi.

Yerel Futbol, (2012). *İzmit'te hakeme uçan tekme.*
<http://www.yerelfutbol.com/2012/05/izmitte-hakeme-ucan-tekme.html> adresinden erişildi.

Yardımcı, O. (1996). *Futbol Kültürü ve Eğitimi,* Tokat, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Matbaası,23.

Yenigün, H. S. (1997). *Amatör Futbolcuların Sosyo-Ekonomik Durumlarının Araştırılması*, Bitirme Tezi, Ege Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, İzmir, 84.

Yetim, A. ve Cengiz, R. (2010). *İletişim ve Spor*, Ankara, Berikan Yayınevi.

Yıldıran, İ. (2004). Fair play: kapsamı, Türkiye'deki görünümü ve geliştirme perspektifleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(4), 3-16.

Yurtseven, E. (2014). *Çevre Sağlığı*, İstanbul Üniversitesi.

Zorba, E., Göksel, A. G., Pala, A. & Zorba, N. (2016). Futbol hakemlerinin müsabaka öncesi sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi (Ege Bölgesi örneği) . *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14 (2) , 175-181.

ÇSGB, (2022). *506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ve 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu*, www.csgb.gov.tr adresinden erişildi.

EKLER

Ek 1- Etik Kurul Onayı

ADÜ Evrak Tarih ve Sayısı: 29.09.2021-81016

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu

Sayı : E-21347915-050.04.04-81016
Konu : 2021/051 nolu Etik Kurul Başvurumuz
Hk.

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Sevil ÖZCAN
Öğretim Üyesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'nun 24.09.2021 tarihinde yapılan 17 sayılı olağan toplantısında çalışmanızla ilgili alınan VIII nolu karar aşağıda sunulmuştur. Bilgilerinize sunarım.

KARAR: VIII

Protokol No: 2021/051

Sorumlu Yürütücü: Dr. Öğr. Üyesi Sevil ÖZCAN

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'nca Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Sevil ÖZCAN'ın "**Türkiye'de sosyal güvenlik haklarına sahip olmayan futbol hakemleri ve gözlemcilerinin kazalar/ yaralanmalar yönünden durumlarını değerlendirilmesi**" başlıklı araştırmasının yürütülmesinde, yapılması planlanan analizler insan üzerinde değil veri üzerinde yapılacağı için Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurul kararına gerek olmadığına oy birliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. Turhan DOST
Kurul Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BSEL83T5YT Pin Kodu : 68882

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5740&eD=BSEL83T5YT&eS=81016>

Adres : Merkez Kampüsü Enstitüler Binası Efeler/AYDIN

Telefon: 0256 214 47 45 Faks: 0256 214 66 87

e-Posta: saglikbilimleri@adu.edu.tr Web: akademik.adu.edu.tr/ensitu/saglik/

Kep Adresi: adnanmenderesuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Orkun ERKAYIRAN

Unvanı: Raportör

Tel No: 2910

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BİLİMSEL ETİK BEYANI

“TÜRKİYE’DE SOSYAL GÜVENLİK HAKLARINA SAHİP OLMAYAN FUTBOL HAKEMLERİ VE GÖZLEMCİLERİNİN KAZALAR/YARALANMALAR YÖNÜNDEN DURUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ” Başlıklı Yüksek Lisans tezindeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada, bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Tevfik Fikret KOCA

11/11/2022

ÖZ GEÇMİŞ

Soyadı, Adı : KOCA Tefvik Fikret
Uyruk : T.C.
Doğum yeri ve tarihi : Ankara / 05.01.1989
Telefon : 0 553 162 26 26
E-posta : t.fikret.koca@adu.edu.tr
Yabancı dil : İngilizce

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet tarihi
Y. Lisans	Adnan Menderes Üniversitesi	2022
Y. Lisans	Fırat Üniversitesi	2019
Lisans	Adnan Menderes Üniversitesi	2018
Lisans	Fırat Üniversitesi	2014

BURSLAR ve ÖDÜLLER

İŞ DENEYİMİ

Yıl	Yer/Kurum	Ünvan
2014-2017	ER-GÜL Danışmanlık Ltd. Şti.	Çevre Mühendisi
2017-	Efeler Halk Eğitim Merkezi	Usta Öğretici
2017-	Truva Proje Mühendislik Danışmanlık	Firma Sahibi

2018 - 2019

ADÜ Sağlık Bilimleri M.Y.O.

Öğretim Elemanı
(Dışardan
görevlendirme)

AKADEMİK YAYINLAR

1. MAKALELER

Investigation of Environmental Effects on the Photovoltaic Properties of Silicon Solar Cells

Yayınlandığı Yer : Gazi Üniversitesi 9th International Conference on Materials Science and Nanotechnology For Next Generation (MSNG-2022)

2. PROJELER

Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı Projeleri Danışmanlığı

TKDK (Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu) İPARD Proje Danışmanlığı

KOSGEB Kobi-Gel Proje Danışmanlığı

GEKA (Güney Ege Kalkınma Ajansı) Proje Danışmanlığı

ÇED (Çevresel Etki Değerlendirilmesi) Dosyası Danışmanlığı

Yatırım Teşvik Danışmanlığı